

65.5

с24

СВІТОВА КРИЗА ТА ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ, ШЛЯХИ, МЕТОДИ ВИХОДУ УКРАЇНИ ІЗ КРИЗИ

**СВІТОВА КРИЗА
ТА ЕКОНОМІКА
УКРАЇНИ:
ОСОБЛИВОСТІ,
ШЛЯХИ, МЕТОДИ
ВИХОДУ УКРАЇНИ
ІЗ КРИЗИ**

НБ ІНУС

766495

Київ — 2009

24

«Молоді автори»

Молодіжна політика в Україні. Регіональний аспект.
К: ГО «Молодіжна Альтернатива», 2009, — 76 стор.

Редактори та упорядники:
Л. Кудіна, Л. Яцюк
Відповідальний за випуск: Л. Кудіна
Літературний редактор: Л. Яцюк
Макетування та дизайн: О. Бондар

Видання стало можливим за сприяння Національного Фонду
Підтримки Демократії
Збірка укомплектована з відкритих джерел інформації.
Видання розраховане на молодь, студентів, представників громадських
організацій.

Іркарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
код 02125266
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
Інв. № **76 64 95**

Всі матеріали відкриті для вільного передруку, тиражування і поширення.
При передруку посилання обов'язкове.

ЗМІСТ

Світова економічна криза та Україна: особливості впливу та шляхи подолання.....	5—10
Політичний фактор розвитку економічної кризи.....	11—13
Іноземні інвестиції в Україні в умовах сучасних міжнародних відносин.....	14—17
Фінансова криза у США та її глобальний вплив.....	18—23
Доларизація української економіки у контексті економічної кризи.....	24—27
Непевне майбутнє: аналітико-прогностичний аспект дослідження світової фінансової кризи.....	28—31
Криза в США — крах української економіки?.....	32—35
Правові засади співробітництва України і Міжнародного валютного фонду в контексті подолання кризових явищ у національній економіці.....	36—37
Банківська система України в умовах економічної кризи.....	38—43
Виклики економічної кризи для ринку готельних послуг Автономної Республіки Крим.....	44—47
Формування місцевих бюджетів в Україні.....	48—52
Світова фінансова криза дає час на роздуми.....	53—61
Криза — що ми робили не так, і як знайти вихід?.....	62—67
Криза — не безвихідь, а стимул для побудови нових взаємин.....	68—72

КРИЗА, ЇЇ ПОЛІТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ

Світова економічна криза та Україна: особливості впливу та шляхи подолання

Розвиток світової економічної кризи охопив поряд з іншими державами і Україну. Інакше бути не могло, адже вітчизняна економіка високо інтегрована у світове господарство: майже 40% виробленої українськими підприємствами продукції експортується, а понад 30% банківського сектору належить іноземцям. Світова фінансова криза, перші ознаки якої проявилися в Україні ще наприкінці літа 2008 року, неодмінно призведе до погіршення показників національного господарювання. Водночас за таких умов не варто забувати, що Україна має власні обтяжуючі чинники у вигляді внутрішньої економічної і політичної кризи.

Якщо аналізувати безпосередньо розвиток подій в Україні, варто відзначити, що ситуація неоднозначна. По-перше, за всі роки незалежності саме у 2008-му Україна оволоділа ринковою економікою з максимально розвиненими атрибутами і відповідним ступенем інтегрованості в економіку світову. По-друге, внутрішня економічна і політична криза почалася задовго до найбільш знакових проявів світової фінансової кризи, у тому числі й безпосередньо на Україну. По-третє, фактичне невизнання вищим політичним і економічним керівництвом країни впливу світової фінансової кризи на Україну стало одним із чинників, який не дозволив оперативно виробити заходи з пом'якшення такого впливу.

Перші серйозні впливи світової фінансової кризи прийшли до України ще наприкінці літа минулого року і стосувалися передусім експортних галузей — металургії, хімії тощо. Вже у вересні 2008 року падіння виробництва у цих сферах склало 4%. Падіння промислового виробництва загалом в Україні сягло 4,5%.

Саме протікання внутрішніх кризових явищ в Україні, до яких необхідно віднести високу інфляцію, зниження темпів економічного зростання, вкрай низьку інноваційну діяльність, недостатні темпи реалізації проектів з модернізації промисловості (зокрема, у сфері енергозбереження), слабка розвиненість виробничої та ринкової інфраструктур, хронічний дефіцит поточного рахунку платіжного балансу, дещо завуалювало вплив кризи світової. Таким чином, осінь 2008 року Україна зустріла непередбаченою до серйозних дій зовнішніх кризових явищ.

У царині валютних курсів перші прояви кризи позначилися ще 16 вересня 2008 року, коли долар за день виріс на 4,5 копійки, через день — на 11,5 копійки, ще через день — на 7,5 копійки. Наступного тижня панувала та сама тенденція. У такій ситуації із незрозумілих причин Національний банк ще з вересня почав згортати роботу з

підтримки курсу гривні. Попри наявність на той час приблизно 35 мільярдів доларів золотовалютних резервів, які необхідно було використовувати для відповідних валютних інтервенцій, Нацбанк вирішив подивитися, чим усе це закінчиться без його участі.

За таких умов, перебуваючи наприкінці вересня 2008 року з візитом у США, президент України переконував представників американської сторони, що в Україні "економічний ренесанс". Реальне визнання впливу світової фінансової кризи на Україну прем'єр-міністром країни було зроблене тільки 18 жовтня 2008 року.

Зважаючи лише на цей перелік чинників, навіть без прив'язки до світової кризи, приходимо до висновку: економіка України перебувала на момент її початку у стані, далекому від ідеалу. Коли до зовнішніх викликів і внутрішніх проблем додати ще політичне протистояння та відсутність бюджету (а відтак, неможливість держави мінімізувати наслідки кризи за допомогою бюджетно-податкових важелів впливу), стає зрозумілим, що ситуація дуже непростя.

Одними з найперших від світової економічної кризи постраждали *українські банки*. Після "бенкету кредитування" на ринку нерухомості й у сфері споживчого кредитування вони опинилися у складному становищі. Крім того, висока інфляція, характерна для України, стримує зростання заощаджень та створює слабку внутрішню банківську ліквідність. На спроможності позичальників виконувати свої зобов'язання негативно позначилися обвал ринку житлової нерухомості, падіння цін на експортні товари, зниження курсу гривні. Тобто можна говорити про зростання проблемних активів банків. На компанії Standard&Poof's, у разі економічної рецесії в Україні рівень проблемних активів може досягти 35–50%.

За даними аналітиків, на кінець першого півріччя 2008 року зовнішній борг українських банків сягнув 35,7 млрд дол., або майже 30% їхніх сукупних зобов'язань. Більшість банків мають від'ємні розриви короткострокової ліквідності і надзвичайно залежні від припливів нових вкладів клієнтів. Ліквідні активи становлять лише близько 12% сукупних і покривають не більше 40% короткострокових зобов'язань. Погіршення якості кредитного портфеля стане і наслідком, і причиною зниження темпів зростання зростання ВВП, адже сьогодні значна частина українських підприємств збиткова.

Але основа української економіки — *металургійний сектор* — зазнав значних втрат. Зокрема, ще у жовтні Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча працював на 40–45% своєї потужності, дві з п'яти доменних печей не працювали. Отже, до бюджету зменшилися валютні надходження і податкові платежі від металургійної сфери.

Інший вразливий сектор — *будівництво*. Згорання програм кредитування та перегрів українського ринку житлової нерухомості призведе

ли до прогнозованого падіння попиту. Нині в Україні загальмовано близько третини проектів, ще третина ризикує перетворитися на довгобуду. Ситуація ускладнюється тим, що саме на будівництві зав'язано багато суміжних галузей, передусім виробництво будматеріалів. Темпи падіння в будівництві сягнули 15% ще на кінець 2008 року.

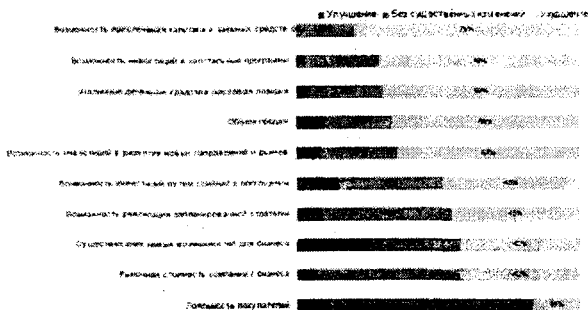
Під вплив кризи потрапляють, безумовно, і галузі *споживчого сектору*, адже у багатьох сферах роботодавці змушені знижувати зарплати й скорочувати працівників. Крім того, аграрний сектор експортоорієнтований, а зниження попиту з боку іноземних покупців є невідворотним. За даними Держкомстату, ще у серпні 2008 року зниження реальних зарплат сягло 2,8% (порівняно з липнем), а такого значного зниження рівня доходів громадян (місяць до місяця) не було вже багато років.

Непереливки нині й *машинобудівній галузі*. Серед найвразливіших — підприємства, що працюють на експорт (транспортне й аграрне машинобудування) та на споживчий сектор (виробництво автомобілів).

За даними дослідження "Вплив економічної кризи на українські компанії" аудиторської компанії Ernst&Young, у якому взяли участь 107 провідних українських та іноземних компаній, що працюють в Україні, вже у жовтні 2008 року 80% опитаних компаній заявили, що відчувають вплив економічної кризи на бізнес. На даний час, відзначає Ernst&Young, українська економіка переходить в стадію більш глибокого спаду, з впливом якого стикаються все більше підприємств. (Серед компаній, які брали участь у дослідженні, 18% компаній представляють український бізнес, а інші 82% — іноземні компанії, що працюють в Україні, причому, 50% з них є глобальними компаніями. 50% учасників представляють малий бізнес (до 200 працівників), 27% є середніми компаніями (від 200 до 1000 працівників) та 23% — великий бізнес (понад 1000 працівників)).

Таблиця 1

Влияние кризиса на бизнес в Украине

«Молоді автори»

Серед можливих наслідків економічної кризи для України перш за все слід відзначити девальвацію гривні. Імпортні товари і російський газ невпинно дорожчають, а товари українського експорту, нажаль, дешевшають. Адміністративні заходи, вжиті урядом у цій сфері, виявилися запізними й показали невисоку ефективність. Отже, Україні варто очікувати збільшення зовнішньоторговельного дефіциту, фінансувати який буде нічим. Девальваційний тренд національної валюти частково зменшить проблеми на первинному ринку житла, але значно збільшити кількість неблагонадійних позичальників і погіршити якість кредитного портфелю банків.

Можна прогнозувати також істотне зниження припливу іноземних інвестицій, адже нерезиденти завжди обережно ставилися до країн із нестійкою політичною системою. Не додають інвесторам упевненості й низькі рейтинги конкурентоспроможності України (не в останню чергу через бюджетну та банківську кризу).

Крім того, за оцінками експертів, саме у 2009 році ринок нерухомості України, цілком ймовірно, продемонструє своє рекордне падіння. Те, що однокімнатна квартира у Києві коштує дорожче, ніж трикімнатна в Парижі — аномалія, яку розуміють всі. Кількість громадян, готових переїхати з регіонів до столиці й купити квартиру, мізерна, адже всі, хто бажав і міг це зробити, вже зробили. До того ж варто відзначити, що рівень зарплат на периферії нині наближається до київського, і є сенс жити і працювати саме в регіоні.

Таблиця 2

Основные проблемы, с которыми сталкиваются компании

	% компаний
Девальвация гривны	64%
Задержка платежей со стороны партнеров и клиентов	60%
Необходимость сокращения операционных затрат	54%
Более высокая стоимость финансирования или иностранных валют	53%
Сокращение объема продаж	51%
Проблемы инфляции	47%
Падение спроса на товары/услуги	41%
Недоступность кредитов и капитала в целом	37%
Сокращение или увольнение персонала	32%
Клиенты на рынке и, как результат, снижение рыночной капитализации компании	15%
Другое	5%
Компания не задумывает влияния экономического кризиса	2%

Джерело: робота

Бюро-статус Зенков
Настійність: Економічні системи
Представлення проекту в Україні
Незалежне НДЗ

Для подолання наслідків кризи перш за все необхідно розробити єдину систему державних заходів, спрямованих на її усунення. Найбільша увага треба звернути на поліпшення показників зовнішньоторговельного балансу: потрібно істотно скоротити обсяги імпорту та принаймні зберегти обсяги експорту (в рентабельних секторах). У цьому сенсі доцільно вдатися до заходів фіскального регулювання (але в рамках чинних міжнародних зобов'язань), а також застосувати "розумні" адміністративні обмеження.

Загалом, крім відсутності загальної стратегії подолання поточної кризи, в Україні відсутні розрахунки можливого зростання безробітних, необхідного об'єму фінансових ресурсів для їх підтримки і джерел покриття таких ресурсів. Також необхідно здійснити аналіз наслідків зниження фінансування з державного бюджету соціально-культурної сфери.

Разом з тим держава повинна чітко усвідомлювати, що постраждалі експортоорієнтовані галузі дають більше 47% ВВП країни. І підтримка цих галузей повинна стати першочерговим завданням, що перевершує будь-які політичні симпатії і антипатії керівництва країни.

На загальнодержавному рівні необхідно вирішити питання захисту національної економічної безпеки, в першу чергу включаючи зовнішні чинники — від цін на енергоносії до захищеності національної банківської системи (з урахуванням питомої ваги іноземного капіталу, представленого в цій системі).

Як варіант необхідно налагодити механізм державно-приватного партнерства для реалізації проривних проєктів, зокрема, у високотехнологічних секторах економіки. Необхідно активізувати розвиток національного інноваційного підприємництва, перейти до реального (а не на папері) формування нових наукоємких галузей.

Звичайно, не завадять активні консультації з урядами іноземних держав і співробітниками міжнародних економічних організацій (передусім МВФ) про можливості надання конкретної допомоги для мінімізації негативних наслідків кризи. Потрібно переглянути боргову політику держави, оптимізувавши її відповідно до сучасних викликів.

Нарешті, заходи щодо мінімізації наслідків світової фінансової кризи і внутрішніх кризових явищ потрібно перевести у площину можливостей їх практичної реалізації, а не представляти винятково як політичний (вдалий або невдалий) проєкт.

На думку професора Анатолія Гальчинського "якою буде руйнівна сила кризи, як довго вона триватиме і яким стане те "нове", про яке йдеться, ми поки що не знаємо і знати не можемо. Економічна наука, яка зазвичай "оспіває" лише існуючу практику, демонструє у цьому сенсі ще більшу безпорадність, ніж державні сановники та офіційні

інституції, що своїми "антикризовими" заходами прагнуть лише одного — повернення назад, відтворення минулого. Однак саме таке прагнення є утопією. Повернення вже просто неможливе". Науковець підкреслює, що жодна з країн, зокрема й Україна, не має будь-яких шансів вберегтися від руйнівних наслідків кризи. Більше того, нинішня криза — це криза не лише гео економічного, а й геополітичного устрою світу, який сформувався останніми десятиліттями.

Враховуючи те, що відбувається у світі зараз, зважаючи на всю глибину економічних і політичних потрясінь, дуже складно спрогнозувати нову розстановку сил. І для України важливо не тільки мінімізувати негативні впливи світової фінансової кризи, але й постаратися знайти своє адекватне місце у кризовій ситуації.

Список використаних джерел:

1. Алексеев Л. Підвищення стійкості економіки України до світових фінансових криз // Економіка України. - №1. - 2008. - с. 92-95.
2. Баранецький І. Світова фінансова криза: перші результати та уроки для України // Зовнішні справи. - №12. - 2008. - с. 27-30.
3. Бутко В. Однажды в октябре...: Кризис добрался до Украины во втором месяце осени // Киевский телеграф. - 2008. - 24-30 октября (№43). - с. 5.
4. Захарін С. Світова криза: тест на зрілість української економіки // Віче. - № 21. - 2008. - с.5-7.
5. Михайлов Ю. Українська фінансова криза: німецька економіка, по-жадливість банків і волаюча некомпетентність НБУ // Пропозиція. - 2008. - № 11. - С.6-8.
6. Пятиківський Ю. Тутіше, ще тутіше!...: швидкого подолання економічної кризи очікувати не варто // Україна молода. - 2009. - 25 березня (№ 54). - С.6.
7. Проблеми української економіки: внутрішні суперечності чи результат світової фінансової кризи? Матеріали експертної дискусії 17 жовтня 2008 року - К.: Наук. ін-т стратег. досл., 2008. - 48с.
8. Ромашова Н. Если бы во главе Украины стал президент США Рузвельт...: какие уроки Великой депрессии 30-х годов прошлого века не плохо извлечь сегодняшним антикризисным менеджерам // Киев. ведомости. - 2008. - 4 декабря (№ 226). - С.4.
9. Супрун Л. Конституционная реформа потерпела сокрушительное фиаско // Україна і світ сьогодні. - 2008. - 13-19 листопада (№ 20). - С.1,2.
10. Шастко А. Мировой финансовый кризис - возможность для ремонта институтов? // Вопросы экономики. - № 12. - 2008. - с. 133-138.

Загранична Світлана, студентка Національного технічного університету України "Київський Політехнічний Інститут"

Політичний фактор розвитку економічної кризи

Всім відомо про залежність розвитку економіки від політичної стабільності в країні, адже політичні заяви безпосередньо впливають на формування економічних очікувань суспільства. Саме діяльність політичних структур і державних органів може спровокувати чи, навпаки, понерeditи розвиток економічної кризи за умови попередньо виробленої та узгодженої стратегії.

Розвиток економічної кризи в Україні свідчить про неготовність суспільства протиставити викликам кризи цілеспрямовану і консолідовану програму дій, що значною мірою пов'язано із запізнюю на кризові явища президента та прем'єра, які публічно заявляли про примарність кризи в Україні. Тому реалізація засобів антикризової політики відбувалася непослідовно.

Політична невизначеність посилила синергетичний ефект від негативних наслідків реалізації економічної політики попередніх етапів, яка характеризувалася неадекватністю стратегічних завдань та можливостям розвитку національної економіки. Таким чином, очевидним є накладання двох негативних тенденцій — розвитку внутрішньополітичної кризи в Україні та посилення диспропорцій, притаманних українській економіці (як наслідок тривалого перебування у складі планової економіки СРСР та відсутності проведення структурних реформ). Таким чином, світова фінансова криза в Україні просто спроектувалася на фазу посилення внутрішньої політичної кризи, що зумовило ефект резонансу та викликало різке загострення структурних диспропорцій національної економіки.

Ще одним важливим фактором передкризового стану української економіки стали очікування населення щодо грошової політики держави, які були сформовані протягом літа 2008 року. Необґрунтована ревальвація гривні (точніше, прагнення за допомогою монетарних методів вплинути на рівень інфляції) та заяви керівництва Національного банку України щодо перспективності гривневих депозитів сприяли формуванню позитивного очікування щодо майбутнього національної валюти попри заяви експертів про високу ймовірність осінньої валютної кризи. Отже, результатом реалізації такої стратегії стали принаймні три наслідки: по-перше, втрата населенням доходів через курсові коливання, по-друге, виникла проблема повернення кредитів, особливо валютних; по-третє, було видано заборону на дострокове зняття депозитів.

Як уже згадувалося, запізніла реакція на розвиток кризи та політичне протистояння зумовили системну та елітарну кризу. Такий розвиток подій продемонстрував відсутність у державі стратегії реагування на кризові явища, тому світова фінансово-економічна криза на прак-

тиці виявилася детонатором розвитку давно назрілих проблем української економіки. Такі фактори, як зменшення інвестиційних надходжень (скорочення приватизаційних процесів), доларизація економіки, низька продуктивність праці, дефіцит торговельного балансу є наслідком погіршення інвестиційного клімату (важливою складовою сприятливого інвестиційного клімату є політична стабільність), неефективності здійснення антиінфляційної політики, відсутності політики розвитку внутрішнього ринку, нерозробленості механізмів використання прибутків для вдосконалення та модернізації виробництва, загострення проблеми зайнятості населення (зокрема, неврахування значного незадіяного ресурсу).

В умовах кризи Міністерство економіки продемонструвало слабку координаційну роль, ставши заручником протистояння між двома політичними таборами і залишившись без міністра. Мінекономіки не змогло забезпечити реалізацію відповідних дій для координації економічної політики в Україні та реалізації необхідної стратегії економічного розвитку. Політика Нацбанку проявилася у непрозорому рефінансуванні комерційних банків та адміністративному регулюванні валютного курсу. Тільки ухвалення мораторію на зняття депозитів стало виправданим кроком, який дав змогу відстрочити розвал банківської системи.

Політична криза — головний системний фактор, що перешкоджає врегулюванню кризи економічної. Адже загострення соціальної кризи створює загрозу соціального вибуху і таким чином вимагає негайного проведення антикризових заходів.

Отже, основні зусилля державних органів повинні заспокоїти населення. Необхідно розробити концептуальний документ щодо спільних дій уряду, Національного банку, комерційних банків, бізнесових структур і забезпечити його дієвість. Такий документ дозволить узгодити позиції різних відомств та покласти край взаємним звинуваченням, а також дозволить стабілізувати економіку.

Економічна криза в Україні ще раз продемонструвала, що використання експортоорієнтованої моделі в Україні вичерпало себе, тому що економіка держави не може розвиватися винятково за рахунок однієї галузі: це перетворює її на залежну від світової кон'юктури, особливо за умов слабо розвинутого внутрішнього ринку. Саме тому наступний вектор діяльності державних органів повинен бути в напрямку зміни моделі української економіки, її диверсифікації, для чого знов необхідне прийняття ефективної стратегії та політична воля.

Список використаних джерел:

Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень "Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи", 142 ст. // <http://www.niss.gov.ua/book/vidannya/Ekon.kriza.pdf>

*Дмитро Гринів, студент Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету ім. Т.Шевченка*

Іноземні інвестиції в Україні в умовах сучасних міжнародних відносин

Важливою умовою динамічного розвитку національної економіки, її ринкового реформування та створення ефективного механізму власності в країні є забезпечення надходжень капіталів із зовнішніх джерел, створення сприятливого режиму іноземного інвестування. Міжнародний досвід, зокрема практика країн, які реформують економіку постсоціалістичного типу, свідчить про те, що саме ті з них, які спромоглися залучити значні обсяги інвестиційних надходжень від інших країн, досягли найвищих темпів соціально-економічного розвитку. Таким чином, теоретичне обґрунтування критеріїв оптимізації іноземного інвестування до української економіки є важливим задля покращення результативності означеного процесу, а власне капітали закордонного походження можуть та повинні відіграти важливу стабілізаційну роль, стати прискорювачем росту економіки.

В сучасних умовах на розвиток міжнародних економічних відносин впливають такі фактори як: світова економічна криза; криза світової фінансово-кредитної системи; загострення енергетичної, сировинної та продовольчої проблем; загострення проблем навколишнього середовища, що робить вплив на все світове господарство, національні та світові продуктивні сили; посилення взаємозалежності національних господарств, їх економічної політики; зближення економічних рівнів розвитку різних країн; подолання міжсистемних суперечностей між країнами, що проявляється у визнанні конкуренції головним фактором, який забезпечує рівновагу внутрішньогосподарського розвитку [2].

На сьогодні на залучення капіталів та інвестицій до реального сектору економіки України впливає чинник політичної нестабільності та непередбачуваності політичного курсу України. Стабілізація політичної ситуації є однією з найважливіших цілей в умовах поточного розвитку України. Останнім часом посилюється фінансова нестабільність, збільшення темпів інфляції в Україні, це приводить до того, що створюється несприятливий клімат для залучення інвестицій.

Названі чинники змушують іноземних інвесторів проводити обережну політику очікування у сфері інвестиційної співпраці з Україною. Всі чинники, які враховує інвестор, коли оцінює сприятливість умов для вкладення капіталу, характеризують інвестиційний клімат. На сьогодні в Україні він несприятливий. Це означає, що наша держава поки не готова до жорсткої конкурентної боротьби за інвестиції на світових ринках капіталу.

Залучення капіталів та інвестицій у реальний сектор української економіки потребує дотримання загальних принципів і щодо внутрішніх, і щодо зовнішніх джерел. Необхідно забезпечити

стабільність законодавчої та політичної систем і водночас привести законодавство України щодо врегулювання відносин іноземного інвестування у відповідність з поточною економічною ситуацією в країні і за кордоном. Потрібен сприятливий клімат для вкладання капіталів в українську економіку. Також важливими є фінансові та юридичні гарантії іноземному капіталу, розвиток системи страхування підприємницького ризику тощо.

Інвестиційне законодавство України складається з численних нормативних актів. Відносини, пов'язані з іноземними інвестиціями в Україні, регулюються Господарським кодексом України, Законами України "Про режим іноземного інвестування" від 19.03.1996 року, "Про захист іноземних інвестицій в Україні" від 10.09.1991 року, "Про інвестиційну діяльність" 18.09.1997 року, "Про оподаткування прибутку підприємств", іншими законодавчими актами та чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Важливе значення для залучення іноземних інвестицій має режим іноземного інвестування. На законодавчому рівні визначено, що на території України щодо іноземних інвестицій встановлюється національний режим інвестиційної діяльності, з певними винятками в окремих галузях економіки. Національний режим означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав і обов'язків не менший, ніж суб'єкти господарської діяльності в Україні. Такий режим застосовується до усіх видів господарської діяльності іноземних суб'єктів, пов'язаної з їх інвестиціями на території України, а також до експортно-імпортних операцій іноземних суб'єктів господарської діяльності тих країн, що входять разом з Україною в економічні союзи. У той самий час законодавство України комбінує принцип свободи інвестування з можливим одержанням дозволу. Здійснення певних видів іноземних інвестицій може бути обмежено у порядку, встановленому законодавством України.

Для врегулювання національних та іноземних інвестицій найдо речнішим є застосування однакових засад. Але такий варіант можливий при досягненні країною певного рівня розвитку економіки. Саме для досягнення такого рівня доцільно надати іноземним інвестиціям пільгового режиму. Режим найбільшого сприяння полягає в тому, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають такий обсяг прав, преференцій та пільг, якими користується іноземний суб'єкт господарської діяльності будь-якої іншої держави. Такий режим надається суб'єктам господарської діяльності інших держав відповідно до міжнародних договорів України [1].

На даний час законодавча діяльність органів державної влади вказує на відсутність скоординованих та послідовних дій, які б сприяли

покращенню інвестиційного клімату в країні. Аналіз нормативних актів, прийнятих в період з вересня 2008-го по квітень 2009 року, дає змогу виділити лише декілька нормативних актів, які зачіпають питання інвестування в Україні. Було прийнято Закон України "Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва" від 25.12.2008 року № 800-17, Постанова Верховної Ради України "Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Сучасний стан та перспективи розвитку сільського господарства і харчової промисловості України"" від 06.04.2009 року № 1240-17, Розпорядження Кабінету міністрів України "Про затвердження плану заходів на 2009 рік, спрямованих на реалізацію пропозицій всеукраїнських профспілок та профоб'єднань з питань стабілізації економіки та забезпечення соціального захисту працівників" від 25.02. 2009 року № 274-р.

Для інвесторів також гостро стоїть питання, якою буде податкова політика держави, на що можуть розраховувати інвестори, які бажають працювати на українському ринку. Вони повинні бути впевнені, що будь-які нові зміни у податковій політиці країни не погіршать економічний стан об'єктів їхніх інвестицій. Тому зараз важливо надати їм, щодо цього, відповідні гарантії. Потрібно уніфікувати податкове законодавство України і прийняти Податковий кодекс.

Проблеми руху капіталу в умовах сучасного розвитку країн з ринковою економікою, а особливо країн, які будують ринкові системи, є вкрай актуальними. В Україні проблеми поживлення інвестиційного клімату як за рахунок внутрішніх, так і зовнішніх джерел, є однією з головних заповорок подальшого економічного розвитку та виводу держави з кризи.

На відміну від інвестування в позакризових умовах, кризове інвестування має специфіку як згідно обсягів, так і термінів і умов реалізації, це пов'язано із стрімким зростанням ступенів ризику. Світова фінансова криза дещо змінила умови діяльності міжнародних фінансових установ. Слід зазначити, що однією з головних критеріїв здійснення інвестування передбачає аналіз закономірностей подолання кризи та післякризового розвитку.

З метою забезпечення комплексності в процесі відтворення капіталовкладень, необхідно розробити та впровадити єдину стратегію інвестиційної політики, яка б була відображена на законодавчому рівні. Розглянути питання щодо укладення міжнародних договорів з іноземними державами та застосування для певних суб'єктів господарської діяльності пільгового режиму інвестування. Потрібно здійснювати гальмування інфляції, уніфікацію податкового законодавства та також досягти політичної стабільності в Україні шляхом досягнення згоди між різними владними структурами.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України: Науково-практичний коментар / О. І. Харитонова, Є. О. Харитонов, В. М. Коссак та ін.; За ред. О. І. ХаритонОВОЇ. - Х.: Одиссей, 2007. - 832с.
2. Підліснюк В.Б., Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.05.01 / НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. - К., 2001. - 19 с. - укр.

*Мальцева Анастасія Миколаївна, студентка магістратури
Київського Національного університету внутрішніх справ України*

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
код 02125266
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
76 64 95
Інв. №

Фінансова криза у США та її глобальний вплив

Фінансова криза у США почалася з іпотечної ще у 2006 році. Головною її причиною було зростання обсягів неповернених житлових кредитів ненадійними позичальниками. Криза стала помітною і почала набирати міжнародних масштабів навесні 2007-го, коли New Century Financial Corporation, найбільша іпотечна компанія США, змушена була покинути Нью-Йоркську фондову біржу через заборону, накладену на торги її акціями. Компанія перестала видавати кредити і, крім того, виявилася неспроможною виплачувати заборгованість кредиторам. І хоча доля кредитів, виданих ненадійним позичальникам, була незначною у загальній масі іпотечних кредитів, це спричинило паніку на ринку житла: іпотечні банкрутства зачепили також надійних позичальників. На хвилі банкрутств американських агенцій іпотечного перекредитування інші кредитні організації перестали видавати іпотечні позики навіть позичальникам із хорошим кредитним рейтингом, проте без підтвердженого офіційного доходу або початкового внеску. Протягом наступних кількох місяців зазнали збитків або збанкрутували десятки компаній. Головними причинами кризи у США стали:

— обвал ринку житла. У 2001–2005 рр. у багатьох частинах США спостерігалася швидке зростання цін на нерухомість, викликане низькими процентними ставками по кредитах, ліберальним підходом кредиторів до оцінки платоспроможності позичальників; у другій половині 2005-го на ринку почалося падіння цін на житло й збільшення термінів експозиції об'єктів.

— зниження прибутковості іпотечного бізнесу і підвищення ризиків іпотечних операцій. Наприкінці 2005 р. спостерігалася несподівана й ледь помітна зміна у стратегіях кредиторів: від конкуренції за ціною (зниження процентної ставки) кредитори перейшли до конкуренції за умовами кредитування (спрощення стандартів кредитування). Протягом 2005 р. кредитори, що працюють на ринку нестандартних кредитів, конкурували між собою, знижуючи процентні ставки. Ця війна призвела до покращення якості їхніх кредитних портфелів, тому що низькі ставки дозволили залучали людей з гарною кредитною історією, які могли б отримати і стандартні кредити. Проблема, однак, полягала у тому, що такі кредити не приносили достатньо прибутку (до кінця 2005 р. різниця між процентною ставкою по кредитах і вартістю залучених коштів знизилася до трьох процентних пунктів у порівнянні з шістьма процентними пунктами у 2003-му). Для збільшення прибутку кредитори почали підвищувати процентні ставки, що природно спричинило зменшення кількості нових клієнтів і обсягів виданих кредитів.

— відсутність у кредиторів власних коштів для покриття збитків. В умовах зростаючого тренду привабливість ринку нестандартних кредитів серед інвесторів забезпечували високі процентні ставки і більш низьки, у порівнянні з очікуваним, рівень дефолтів. Як наслідок, кредитори могли порівняно легко отримати банківську кредитну лінію для фінансування своєї діяльності. В умовах стагнуючого ринку цей сегмент кредитування став непривабливим; у кредиторів виникли проблеми з одержанням кредитних ліній, а поточний прибуток від операцій виявився недостатнім для покриття збитків від збільшеного рівня дефолтів і прострочених платежів.

— загострення проблеми кредитоспроможності домогосподарств. У 2007 році за оцінками деяких експертів у США відбулося вповільнення росту споживчих витрат. До 2006-го зростання споживчого попиту підтримувалося за рахунок дешевих і доступних споживчих кредитів та постійного зростання цін на всі активи, у тому числі й на житло. Тільки за 2005 році ринкова вартість активів населення виросла на 3,2 трлн доларів.

В українській економіці фінансова криза мала кілька проявів.

По-перше, світова фінансова криза призвела до кризи ліквідності у банківському секторі. Останні кілька років банки активно розвивали кредитування населення (іпотечні, авто-, споживчі кредити) за рахунок залучених з-за кордону коштів, що демонструє *рис. 2*.

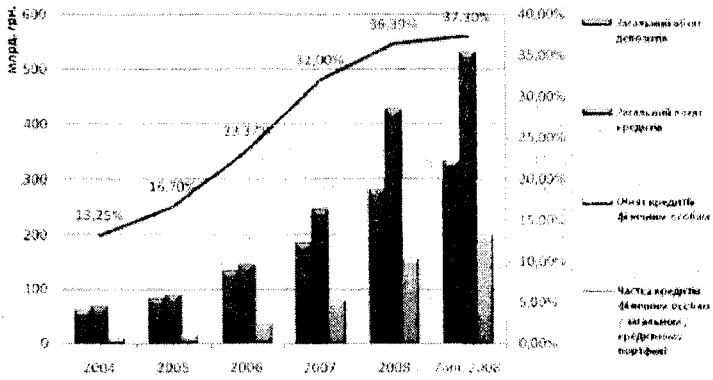

рис. 2.

Як видно з діаграми, із 2006 року значними темпами почала збільшуватися частка кредитів фізичним особам у загальному кредитному портфелі банкам. Станом на липень 2008-го іпотечні кредити складають значну частку в кредитуванні індивідуальних клієнтів (на кінець року їхня частка склала 36,1%) [15]. До початку фінансової кризи українські банки могли вільно залучати з-за кордону фінансові ресурси під 4-5% річних і продавати їх в Україні за 10-11% річних. Проблема була лише в тому, що кредити залучалися на термін 3-5 років, а видавалися — на 10-20 років. Українські банки вирішували цю проблему за рахунок рефінансування отриманих кредитів новими з такими ж, а інколи і нижчими ставками.

Проте в умовах, коли закордонні банки згорнули кредитні програми (а це були змушені зробити більшість банків, що постраждали від іпотечної кризи в США), українські банки опинилися перед загрозою кризи ліквідності. По-перше, для повернення закордонних кредитів вони змушені були перекредитовуватися за значно вищими ставками, а по-друге, нові залучені з-за кордону кошти теж стали значно дорожчими. В результаті ставки на іпотечні кредити зросли на 5-7%, крім того, були значно посилені вимоги до фінансового стану позичальників. Національний банк для запобігання можливій фінансовій кризі в Україні значно посилив вимоги до резервування за кредитними операціями, що теж призвело до подорожчання кредитів. Як наслідок, у першому півріччі темпи зростання кількості іпотечних кредитів були нижчими від темпів зростання загального кредитного портфелю.

Зауважимо, що наслідки фінансової кризи могли бути ще більш серйозними, якби більшість великих українських фінустанов не перебувала у власності закордонних банків. Це дало їм змогу продовжувати залучати грошові ресурси із закордону, а також пропонувати кращі умови, порівнянні з іншими. Таку тезу підтверджує статистика виданих кредитів (рис. 3), згідно якої серед п'яти лідерів ринку іпотечного кредитування в Україні перші чотири є дочірніми компаніями закордонних фінансових груп і мають загальну долю ринку 56,6%.

Крім банківського сектору, світова фінансова криза вплинула на будівельну галузь України. В першу чергу через значні зміни в умовах іпотечного кредитування (підвищення ставок та посилення вимог) багато потенційних покупців не змогли отримати іпотечний кредит і вирішила перечекаати до кращих часів. Це є наслідком інформаційної війни, яка розгорілася між ріелторами і будівельниками з одного боку, і експертами та потенційними покупцями з іншого, і негативно впливає на даний ринок. Так, на думку голови правління банку "Аркада" Костянтина Паливоди та заступника голови правління банку "Аркада" Павла Гайдуцького, іпотечна криза Україні не загрожує, оскільки "в Україні поки що немає тих передумов, які призвели до

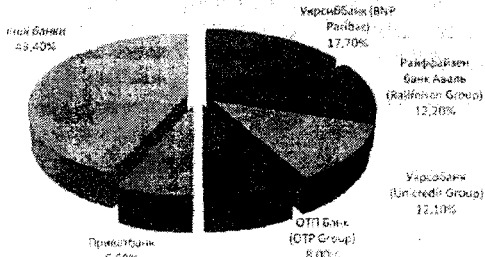

Рис. 3. Лідери іпотечного кредитування в Україні [15]

іпотечної кризи в США... Протягом 5-7 років відбуватиметься помірне зростання вартості житла не менш як на 20-30% щороку, адекватне зростанню цін на базові ресурси будівництва та іпотечні кредити" [7]. Схожої думки дотримується і С.Тигілко, який вважає що Україні іпотечна криза не загрозить, оскільки "існує колосальний попит на житло в Україні, 15 мільйонів наших громадян прагнуть поліпшити свої житлові умови. А підстав вважати, що економіка України гальмуватиме, немає" [8]. Експерти з протилежного табору вважають, що іпотечна криза може повторитися, але зі своїми особливостями. Якщо в США криза була викликана надлишком пропозиції на ринку і масовими неплатежами по закладних, то в Україні ситуація протилежна. Зокрема, ключовим фактором, що впливає на скорочення обсягів ринку житлової нерухомості, є штучне зменшення попиту шляхом згорання іпотечних програм і збільшення процентних ставок по кредитах під впливом наростаючих інфляційних процесів. У той же час сам попит не зменшується, оскільки в Україні і зокрема в Києві, усе ще будують дуже мало і рівень забезпеченості нерухомістю мешканців України залишається в порівнянні з європейськими державами вкрай низьким [10].

Така асиметрична інформація призводить до того, що потенційний покупець займає вичікувальну позицію. Тому і на первинному, і на вторинному ринку житла України вже більше півроку спостерігається застій. Багато будівельних компаній знизили темпи або взагалі призупинили будівництво нових об'єктів. Цілком реальним вважається повторення не американського, а казахстанського варіанту розвитку іпотечної кризи, згідно якого більшість будівельних компаній призупинять будівництво на декілька років. При цьому на ринку залишаться лише кілька потужних компаній, які будуть викуповувати недобудовані об'єкти. В будь-якому разі, можна говорити про серйозний вплив світової фінансової кризи на будівельну галузь України.

Як було сказано вище, фінансова криза призвела до підвищення світових цін на енергоносії. На рис. 4 зображена динаміка цін на нафту на Лондонській товарній біржі.

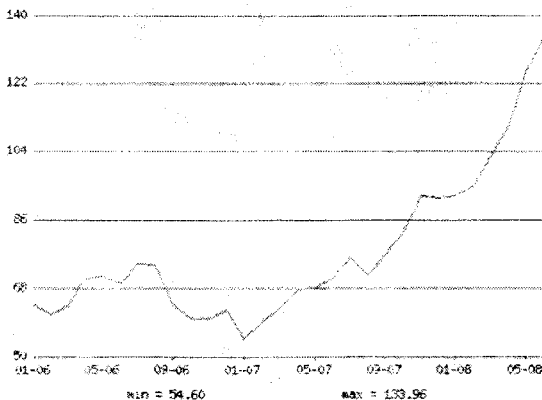

Рис. 4. Динаміка цін на нафту у період з січня 2006 року по червень 2008 року [13].

Як бачимо, до III кварталу 2007 року ціна на нафту трималась на рівні позначки 70 дол. за барель. Проте з вересня 2007-го (початок загальносвітової фінансової кризи) ціна раптово пішла вгору і продовжує зростати протягом 2008 року.

Українська економіка дуже сильно залежить від вартості цін на основні енергоносії — нафту та газ. Зростання цін на нафту призвело до підвищення цін на паливно-мастильні матеріали, а отже і на подорожчання вартості транспортних послуг, а також позначиться на ціні майбутнього врожаю, що призведе до підвищення цін на продовольство. Крім того, підвищення світових цін на нафту призвело до зростання загальносвітового рівня інфляції, а отже і до збільшення цін на всі імпортні товари. Ціну на природний газ (інший ключовий енергоресурс для економіки України) Російська Федерація (основний імпортер цього ресурсу в Україну) встановлює в залежності від ціни на нафту. А отже, з 2009 року ціни на газ знову зростуть, що призведе до подорожчання, по-перше, цін на експортну продукцію України (чорній та кольорові метали, продукція хімічної промисловості), по-друге — цін на комунальні послуги. Зростання цін на експортну продукцію погіршить їх конкурентоздатність на зовнішніх ринках, а отже призведе до зменшення надходжень до держбюджету. А саме експортно-орієнтовані галузі були основним двигуном росту економіки

України. Зростання цін на комунальні послуги призведе до збільшення показника інфляції в країні і загального зростання цін на всі товари в Україні.

Зростання рівня інфляції в Україні викликано не лише внутрішніми, а й зовнішніми чинниками. В першу чергу — імпорт загальносвітової інфляції, темпи якої прискорились з моменту початку світової фінансової кризи. На даному етапі розвитку світової економіки розвиток інфляції викликаний двома основними причинами — знецінення американського долара та підвищення вартості енергоносіїв та продуктів харчування. Знецінення долара призводить до девальвації багатьох національних валют, які прив'язані до долара, а також до зростання цін на продукцію, яка імпортується із зон інших валют. Для України це актуально у зв'язку із зростанням цін на товари із зони євро, яке практично адекватне зростанню ціни євро відносно долара. Зростання цін на енергоносії теж частково є причиною зниження ціни долара, оскільки при відсутності загальносвітової валюти, еталоном вартості стоїть загальносвітові товари. На даний момент, одним з таких товарів є 1 барель нафти. А оскільки основним енергетичним джерелом світової економіки є нафта, це призводить до зростання цін на всі товари. Отже зрозуміло що на нас чекає протягом поточного і у наступному роках.

Мирослава Тюріна, студентка Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана

Доларизація української економіки у контексті економічної кризи

Явище доларизації важко назвати новим, але в той же час воно складне та маловивчене. Особливої актуальності проблема доларизації в Україні набирає сьогодні у контексті економічної та фінансової кризи. Найбільш цікавим видається з'ясування впливу присутності долара в економіці України на розвиток кризових явищ в національному господарстві.

Доларизація — це явище в економічному житті певної держави, коли іноземна грошова одиниця починає заміщувати національну і, як наслідок, виконувати функцію платіжного засобу, міри вартості, накопичення капіталу в національній економіці. Найчастіше термін "доларизація" стосується заміщення національних валют американським долларом, хоча й не завжди саме валютою США. Грошовою одиницею заміщення можуть виступати й інші валюти, наприклад євро.

Доларизація може бути офіційною та неофіційною. У випадку неофіційної доларизації внутрішня валюта використовується в основному для здійснення невеликих угод та офіційних платежів (податки, збори, мита і т. ін.), у той час як долар відіграє ключову роль у проведенні великих операцій (купівля-продаж нерухомості, автомобілів і т.п.) та нагромадженні заощаджень. Менш розповсюдженою є офіційна доларизація. За таких умов країна не має власної національної валюти, і долар виступає у якості внутрішньої грошової одиниці.

Присутність іноземної валюти в національній економіці держави призводить до ефекту заміщення, тобто іноземна валюта витісняє національну і в такий спосіб привласнює вартість товарів та послуг, що виробляються в країні. Така дія іноземної валюти зменшує товарну наповненість національної грошової одиниці, тобто призводить до падіння купівельної спроможності національної валюти, що означає розвиток інфляційних явищ.

Розглянемо явище доларизації на прикладі України. З перших років незалежності України рівень доларизації нашої економіки був досить високим. В першу чергу це пояснюється загальною економічною нестабільністю перехідного періоду, дуже високим рівнем інфляції. Крім того, на початку 90-х років долар був чи не єдиним засобом збереження капіталу.

У 2000-ні роки каталізатором росту доларизації став бум валютного кредитування, що був спровокований збільшенням доходів домогосподарств і компаній (іншими словами, ростом вільних грошей в економіці). З огляду на те, що стабільність національної валюти за умов перманентної політичної кризи держава гарантувати

не в змозі, населення воліє укласти великі угоди (наприклад, купувати нерухомість або автомобілі) у доларах. До того ж ставки доларових кредитів нижчі, ніж гривневих. За даними Нацбанку, зростання кредитів, виданих населенню в іноземних грошових одиницях, торік склав 154% проти 106% зростання гривневих кредитів. Загальна доларизація кредитів досягла 50%.

Гроші — це кровоносна система економіки, до того ж чи не єдиний спосіб впливу на економічні явища. На думку одного з експертів, саме висока доларизація української економіки посилила негативні тенденції у банківському секторі за умов фінансової кризи. Зокрема, це стосується сфери кредитування. "Кредити треба брати в тій валюті, у якій ти одержуєш зарплату, доходи. Це золоте правило. Інакше людина свідомо обирає на себе валютні ризики", — нагадав інший аналітик. У зв'язку з цим, на думку співрозмовника з агентства нерухомості, було б доцільно не видавати споживчі кредити в іноземній валюті. "Беручи кредити в інвалюті, ми в такий спосіб підтримуємо економіку інших країн", — додав він.

"На зростання доларизації вплинула й відкритість української економіки. Вітчизняні банки не мають можливості залучати довгі дешеві гроші у гривні, тому змушені виходити на міжнародний ринок капіталу. Зростання економіки й прозорості банківського сектора призвели до зниження вартості закордонних запозичень для вітчизняних фінансових установ. Результат очевидний: для населення кредити в іноземній валюті вигідніші, що й призводить до зростання фінансової доларизації", — розповів старший економіст українського офісу Всесвітнього банку Дмитро Сологуб.

До того ж неухильно росте частка іноземних банків у фінансовій системі: до кінця минулого року вони зайняли майже третину ринку. Але ж такі банки мають вигідні умови доступу до дешевих іноземних ресурсів, а також, що важливо, користуються більшою довірою населення, ніж вітчизняні фінансові установи.

Щодо кількісних показників рівня доларизації, то для початку 90-х їх важко відшукати та вирахувати. Відомо, що рівень доларизації української економіки у 2008-му виріс з 22,8% до 30,6%. Ці показники дуже високі.

У першу чергу доларизація б'є по кишені населення. Основна маса українців одержують доход у гривні, тоді як кредити беруть у валюті. Поки курс гривни стабільний, фінансова доларизація особливої небезпеки не несе. "Але якщо відбудеться девальвація гривні, населення, що одержує зарплати в у національній валюті, не зможе віддати борги. У цьому випадку не за горами й катастрофа фінансової системи", — застерігає експерт Міжнародного центру перспективних досліджень Олександр Жолудь. Зворотна сторона коливань

курсу — відтік доларових ресурсів з депозитів. У такому разі у банків можуть з'явитися проблеми з ліквідністю.

Як боротися з доларизацією? По-перше, необхідно чітко визначити, де приховані причини доларизації: у виробничому чи фінансовому секторі. Причому наслідком доларизації виробничого сектора неминуче є доларизація фінансового сектора, у той же час зворотнє твердження невірне, тому що фінансова доларизація може бути об'єктивним відображенням відкритості економіки. Якщо причини доларизації приховані у виробничому секторі, то необхідно, з одного боку, забезпечити макроекономічну стабільність, низький рівень інфляції протягом тривалого періоду, з іншого боку, не обмежувати коливань номінального курсу, що знизить витрати, пов'язані з використанням національної валюти, і підвищить їх — при використанні іноземної валюти за угодами. Крім цього, для зниження фінансової доларизації необхідно розвивати національні фінансові ринки, впроваджувати нові фінансові інструменти, виражені в національній валюті, розвивати ринок корпоративних цінних паперів і т.д. Економічні суб'єкти повинні мати альтернативу для формування заощаджень у національній валюті. Можливе також використання адміністративних методів боротьби з доларизацією. Наприклад, можна законодавчо обмежити перелік угод в іноземній валюті або встановити високі відсотки для готівкової іноземної валюти й т.д. Але перераховані заходи необхідно використовувати дуже обережно, оскільки їх застосування в умовах економічної нестабільності призводить до фінансової кризи.

На сьогодні 70% торговельного обороту з іншими країнами проводяться у доларах США і тільки 10% — у євро. Тому курс гривні встановлюється до долара. Ми могли б зробити кошик валют, але це був б штучний кошик. Національний банк ставить питання й перед Кабміном; і перед бізнесом: укладайте контракти в євро, диверсифікуйте свої ризики! Коли частка євро досягне хоча б 25-30%, можна буде говорити про валютний кошик.

Протягом останніх років в Україні, як і в усьому світі, відбувалося зростання економіки. Зростали доходи громадян, з'явилася впевненість у завтрашньому дні. Водночас на банківський ринок України вийшли світові фінансові групи та банки. Люди почали збільшувати своє споживання — і кинулися брати кредити. Банки з іноземним капіталом надавали кредити в іноземній валюті, насамперед у доларах, адже відсоткова ставка таких кредитів була нижчою, ніж у гривневих. Іноземні банки за таких умов не втрачали на конвертації валют. Довгострокове споживче кредитування зростало протягом всього періоду економічного буму. Крім того, умови надання кредитів, тобто можливості їх повернення, були низькими — на платоспроможність

споживачів банки часто не звертали уваги. Виникла конкуренція: який з банків видасть більше кредитів, адже процент по кредиту — це один з основних банківських доходів.

Спершу іпотечна криза у США, потім осіннє банкрутство великих американських інвестиційних банків 2008 року похитнули економічну та фінансову системи. Одна за одною почали лопати фінансові бульбашки, зменшилася довіра до банків, люди почали забирати гроші з депозитів, сповільнилося або й зовсім припинилося кредитування. У світі почалася рецесія, попит на українські товари експортної групи впав, що означало зменшення притоку іноземної валюти в українську економіку. Разом з тим почався відтік іноземної валюти. Таким чином відбувся рух попиту та пропозиції на валюту у зворотніх напрямках, тобто обсяг попиту зростав, а пропозиції падав. Це призвело до збільшення курсу долара по відношенню до гривні. Отже, доларизація української економіки мала дестабілізуючий вплив на економіку України в умовах світової фінансової кризи.

Список використаних джерел:

1. Моисеев С. Валютная гегемония: официальная долларизация // Валютный спекулянт. - 2001. - № 5 - с. 18;
2. Моисеев С. Последствия денежного хаоса: неофициальная долларизация // Валютный спекулянт. - 2001. - № 6. - с.13;
3. Шкарпова Е. Рост долларизации не влияет на сбережения украинцев. Но лишь до тех пор, пока гривня остается стабильной // <http://www.investfunds.com.ua/news/6773>;
4. Алексеев А. Интервью с Дмитрием Гриджуком, кандидатом экономических наук, председателем правления банка "Крещатик" // <http://www.zn.kiev.ua/2000/2040/64826/>;
5. Завальная М. Долларизации - нет! // <http://www.e-crimea.info/index.php> 2009-02-20 12:18:22
6. Тосунян Г. Интервью "Голосу Армении" // <http://www.armtown.com/news/ru/gol/20060923/372/>;

*Артем Кожухар, студент Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету ім. Т.Шевченка*

Непевне майбутнє: аналітико-прогностичний аспект дослідження світової фінансової кризи

У своїй п'єсі "Ричард III" Вільям Шекспір відзначив: ось і настав час нашого лихоліття. Читаючи цей твір, мимоволі думаємо: чи не про наш час написав видатний класик? Курс іноземної валюти невпинно зростає, натомість вітчизняна гривня девальвується, люди масово втрачають роботу.. У той же час в Україні набувають обертів політичні чвари, мільярдні витрачаються на виконання незрозумілих й непотрібних державних програм.

Можливі сценарії розвитку

Існують різні прогнози стосовно розвитку світової кризи. Найімовірніші з них можна позначити літерами латинського алфавіту.

Найбільш оптимістичний — буква L. Тобто криза різко піде на спад, проте її прояви ще довго даватимуть про себе знати. Скептики зазначають, що світова криза швидше розвиватиметься за літерою V - різкий спад, а потім не менш різке загострення глобальної фінансової скрути. За іншими прогнозами, такі процеси відбуватимуться двічі, тому розвиток фінансової кризи можна зобразити буквою W. Існує й така точка зору — розвиток світової кризи за графіком літери U. У цьому випадку світ очікує помірний спад кризи, потім період деякої стабільності, яку змінить упевнене зростання безробіття та падіння виробництва.

Багато вчених — багато точок зору. Однак висновок для України напрашується один: еліті нашої країни потрібно негайно припинити демагогію, риторику стосовно дострокових виборів і, замість гри на публіку, об'єднатися. Історія вчила нас, що через розбрат між керівників ми ризикуємо втратити не лише благополуччя, а й державу в цілому. Що буде, коли мільйони українських гастарбайтерів почнуть масово повертатися з Європи, утративши роботу, а в нашій країні навіть нічого робити безробітному населенню?

Не зайвим було б звернутися до досвіду попередньої світової кризи, що спіткала людство наприкінці 20-х — на початку 30-х рр. ХХ століття. Актуальними видаються окремі кроки президента США Франкліна Рузвельта у контексті його нового курсу: створення робочих таборів, де молодь могла працювати і харчуватися, обов'язково доправляючи лівову частку зароблених грошей додому, безкоштовні їдальні для тих, хто опинився без роботи, обмеження вільного ціноутворення.

Згадаймо слова В'ячеслава Чорновола: любіть Україну ніжно, маючи її, аби не довелося любити гірко, втративши її. Інакше наша країна стане особливим випадком, і для нас криза не закінчиться ніколи.

Плюси та мінуси

Що одному добре, іншому — смерть. Світова фінансова криза, від самої згадки про яку стає моторошно, яскравий тому приклад. У програвші від неї залишилися далеко не всі. Скажімо той, хто завчасно купив силу-силенну доларів за ціною 4,4 гривні, не піддавшись масовій істерії. Добре почуваються й ті, хто скупив за безцінь перспективні підприємства, що переживали не краші часи. Ще краще почувається той, хто отримував і отримує заробітну плату в іноземній валюті.

Проте більшість людей від кризи тільки програла. Адже хвиля масових скорочень, що її евфемістично називають оптимізацією, вивела Україну в число країн з найвищим показником безробіття.

Особливо хочеться звернути увагу на тих, хто брав кредити у іноземній валюті. Сподіваючись на те, що доллар упаде до двох гривень, люди опинилися у фінансовій пастці. Тяжко ведеться тим, хто б й тому, хто будував у кредит власний будинок.

Даремно окремі аналітики пророкували Україні майбутнє "східноєвропейського тигра", а металургію нарікали хребтом української економіки: нині цей тигр так-сяк перебивається із зламанним хребтом.

Крім того, подорожчання іноземного газу і неможливість видобувати у достатній кількості свій власний, перехід деяких підприємств на три-чотириденний робочий тиждень і неоплачувані відпустки також не додають оптимізму...

У той же час криза неминуче принесе за собою здешевлення квартир, особливо на вторинному ринку. І доступне житло із мрії нарешті стане реальністю. Але, звісно ж, не для тих, хто останніми місяцями втратив роботу або отримує скорочену зарплату.

Крім того, через відтік з Києва та великих міст безробітних людей, впала у ціні оренда квартир. Ті, хто не втратив роботу, чи поки її не втратив, більше цінуватимуть своє робоче місце, і працюватимуть більш наполегливо, не хапаючись після кожного конфлікту з начальством за журнали зі списками вакансій.

Свого часу Київська Русь ціною зникнення з політичної карти середньовічної Європи врятувала цивілізований світ від навали монголо-татар. А тепер наша держава, що займає передові місця за кількістю нелегальних мігрантів, рятує від них Європу ціною величезних дірок у своєму бюджеті. Можливо, криза примусить можновладців посилити кримінальну відповідальність за злісне порушення міграційного законодавства і правил перетину державного кордону України. А ще, можливо, правлячи суверенною державою, наші державні мужі перестануть озиратися на те, як реагує на внутрішнє життя України "демократичний західний світ".

«Молоді автори»

І нарешті, може звичайні громадяни згадають, що сучасна економіка є ринковою, і головною її ознакою стала конкурентність. Як говорив Джон Кеннеді - не питай, що держава зробила для тебе, питай, що ти зробив для держави. Тому головним результатом переосмислення кризи для нищих громадян повинно стати правило постійно працювати над собою і приносити користь суспільству.

Що далі?

Світова фінансова криза набуває розмаху. Навряд чи справдяться найбільш оптимістичні прогнози, за якими криза має завершитися у травні 2009 року. Адже більшість експертів і політиків сходяться на думці, що кризові страхіння триватимуть щонайменше до кінця 2009 року.

Аналітики прогнозують економічне зростання в Україні не раніше першого кварталу 2010 року, а найбільші песимісти припускають, що нинішня криза може перевершити навіть депресію 1929-1933рр., і тривати аж до 2015 року.

У глобальному політичному вимірі від нинішньої кризи у першу чергу постраждають тоталітарні режими, що утвердилися на чорному континенті, в Азії та на східному пострадянському просторі. Свого часу Аркадій Райкін просив, щоб йому порадили лікаря, який лікує очі і вуха, оскільки він не бачить того, що чує. Тому громадяни тоталітарних держав замисляться над тим, чи правду їм говорять з теле і радіоефірів.

Постраждає влада кожної демократичної держави, адже важко знайти таку опозицію, яка б відкрито визнала, що криза й негаразди зумовлені світовою економічною кон'юнктурою, набагато вигідніше звинуватити у всіх лихах державну владу і додати собі рейтинг. Та й населення більш охоче вірить у те, що винуватці знаходяться поруч.

Вселяє оптимізм поява нових інтеграційних об'єднань і прагнень до формування нових валютних кошиків. Так, уже давно йдеться про введення "динару затоки" - єдиної валюти країн ОПЕК. Крім того, багато років тому лідер Лівійської революції полковник Муаммар Каддафі висунув ідею єдиної африканської валюти — афро. Розширення торгової зони рубля прагне і Росія.

Щоправда, викликає непевність і страх тенденція до появи ще однієї спільної валюти — амеро — у зоні вільної торгівлі за участю Мексики, Канади та США. Адже що буде, коли доларові резерви держав світу перетворяться на звичайні папірці?!

Висновок для України напрошується один: державі необхідно зміцнювати внутрішній ринок, диверсифікувати експортні ринки і шляхи енергопостачання, приділяти більше уваги соціальній політиці та припинити політичні чвари. У березні 1932 р., коли на Заході черги до безкоштовних їдалень та центрів допомоги безробітним сягали ма-

рафонських дистанцій, у СРСР було ліквідовано останню біржу праці — московську, і в Країні Рад зник останній безробітний. Це зовсім не означає необхідність повернення до планово-централізованої економіки. Це лише значить, що сильна держава зсередини буде міцною і ззовні.

*Черінько Ігор Павлович,
аспірант Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Криза в США — крах української економіки?

“Із закінченням Другої світової війни до цього моменту ми перебували у так званому “суперпузирі”, що характеризувався кредитним розширенням на основі долара як міжнародної резервної валюти.

Нинішня криза знаменує кінець цієї ери.

США зіштовхнулися і з рецесією, і з відходом від долара. Всі ознаки були очевидні тим, хто хотів їх бачити. Нажаль, багато хто не хотів”
Дж. Сорос.

Нині у світі викликає серйозну стурбованість доступність двох рідких речовин, які дають життя людині й індустрії — вода і нафта. У першому випадку якість, у другому — доступ (безперебійне постачання). Тема продовольства теж не відійшла на другий план, хоча на тлі світової фінансової кризи ненадовго відійшла на задній план. Україні з її потужними природними можливостями (географічне розташування; протяжність; наявність нафто- і газопроводів, портів; природне багатство - ліси, водні і ґрунтові ресурси — 30% світових запасів чорноземії; і люди розумні й працьовиті) скористатися б цим і на основі перерахованих даних здійснювати антикризові заходи.

Фінансова та економічна криза в Україні стало очевидною восени 2008 року після погіршення низки економічних показників та повідомлень про фінансові проблеми провідних комерційних банків країни. Так, масмедіа повідомляли про істотне скорочення попиту на залізо та сталь, яке призвело до зменшення обсягів експорту та надходження валюти до української економіки. Восени та на початку зими-2008 ціни на нерухомість впали на 25%, було призупинено понад 80% будівельних проектів.

Як наслідок, уперше з початку 2008 року в Україні знизився показник середньої заробітної плати: за підсумками серпня він становив 1870 гривень, що на 60 гривень менше, ніж у попередньому місяці. Протягом жовтня-2008 борги по виплаті зарплат зросли ще на два відсотки і станом на листопад дорівнювали приблизно мільярду гривень. Найбільше заборгували працівникам машинобудівної, металургійної, транспортної і аграрної галузей. Про затримки зарплат повідомляють також працівники бюджетної сфери, вперше за кілька років невчасно виплачують пенсії.

В Україні на межі банкрутства можуть опинитися не держкорпорації, як в Росії, а держава. Кредит МВФ 16,5 млрд доларів США — соломинка спасіння чи камінь на шию? Тільки за рік приватний сектор напозичав валютних кредитів на 35% ВВП (за оцінкою агенції S&P), платежі за рахунком поточних операцій і погашення зовнішнього боргу у півтора рази перевищують золотовалютні резерви,

від'ємне сальдо торгового балансу за вісім місяців 2008 року складає 12,5 млрд дол., а 40% банківської системи належить іноземному капіталу. Економікоутворююча металургійна галузь, будівельний та фінансовий сектор "полягли" під натиском кризи, на підході вугільна промисловість. Б'ють на сполох аграрії. Потерпають торговельні компанії, наполягаючи на розширенні дистрибуції. На сьогодні мова йде вже не про рецесію, а про дефолт.

Фінансова криза у США почалася з іпотечної кризи ще у 2006 року. Іпотечна криза в США спровокувала іпотечні кризи в Європі та країнах Азії, де мали місце схожі схеми кредитування. Причому кризові явища зачепили і високорозвинені країни на зразок Великобританії, Іспанії, Японії, і країни, що розвиваються, на зразок Казахстану. Відповідно, збитків почали зазнавати не лише банки світового масштабу, а й локальні фінустанови. За оцінками експертів інвестиційного банку Goldman Sachs, фінансові установи всього світу зазнали за два роки кризи 1,2 трлн доларів збитків, при цьому тільки американські установи зазнали збитків на суму 460 млрд дол.

Такі значні збитки призвели до обвалу фондових ринків світу. За 2007 рік цінні папери на світовому фондовому ринку подешевшали на 5 трлн доларів США. В результаті інвестори переключили свою увагу з фондового на товарний ринок, що призвело до зростання цін на нафту та золото. Це, в свою чергу, спровокувало зростання загальносвітової інфляції та зменшення темпів росту світової економіки.

В українській економіці фінансова криза мала кілька проявів. Зростання рівня інфляції в Україні, викликане не лише внутрішніми, а й зовнішніми чинниками, в першу чергу - знеціненням американського долара та підвищенням вартості енергоносіїв та продуктів харчування. Знецінення долару призвело до девальвації багатьох національних валют, які прив'язані до нього, а також до зростання цін на продукцію, яка імпортується із зон інших валют. Для України зросли ціни на товари зони євро, що адекватно зростанню ціни євро відносно долара. Зростання цін на енергоносії частково теж є причиною зниження ціни долара, оскільки за відсутності загальносвітової валюти еталоном вартості стають загальносвітові товари. На даний момент одним з таких товарів є один барель нафти — основного енергетичного джерела світової економіки, і її подорожчання призводить до зростання цін на всі товари.

Парадоксально, але світова криза дає Україні реальні можливості не тільки більш-менш благополучно подолати негативні кризові явища, але й значно поліпшити свій економічний стан. Найпростіший і найдієвіший метод зниження інфляції — нарощення товарної маси, але не за рахунок імпорту, як це мало і має місце в Україні, а за рахунок зростання товарної продукції українських

підприємств. В ситуації, коли провідні банківські системи стурбовані відтоком капіталу, а провідні біржі Азії, Європи і Америки охоплені фінансовою панікою, наша країна може стати інвестиційною Меккою. Аналіз фінансових ринків показує, що світовий капітал знаходиться зараз в активному пошуку нового місця свого застосування, яке забезпечує відносно високий рівень прибутку. Це його капіталістична суть, природа і буття. Розв'язання такої комунікаційної задачі може автоматично повернути мільярди інвестицій у вітчизняну економіку. Єдине, що для цього потрібно — внутрішня політична стабільність, стійкі, прагматично взаємовигідні відносини з РФ, ЄС та іншими країнами, а також законодавство, що захищає інтереси інвестора від свавілля місцевих чиновників і рейдерських атак. Без цих умов ніхто не вкладатиме значні капітали в побудову на території України транс'європейської логістичної системи, як і не інвестуватимуть в інші привабливі сектори національної економіки. А в умовах продовольчої кризи, що насувається, потенціал українського агропромислового комплексу також надзвичайно перспективний для провідних фінансових компаній.

Отже, світова фінансова криза розпочалась у 2007 році з обвалу ринку іпотечних кредитів у США. Обвал ринку нерухомості, стрімке зростання кількості неповернених кредитів, банкрутство кредитних фондів, списання світовими банками сотень мільярдів доларів збитків, обвал фондових ринків, зростання цін на енергоносії, прискорення темпів світової інфляції та зниження темпів росту світової економіки — всі ці події взаємопов'язані і відбулися за період менше одного року. Надзвичайно тісна взаємопов'язаність та переплетеність фінансових систем призвела до того, що криза на американському ринку переросла у кризу світової економіки.

Відповідно, криза такого масштабу не могла обминути економіку України, інтегровану у світові економічні процеси. Незважаючи на заяви багатьох експертів, що світова фінансова криза не вплинула на економіку нашої державі, насправді криза призвела до відчутних наслідків: українські банки зіштовхнулися із кризою ліквідності через обмеження доступу до закордонних кредитів, які кілька останніх років були основним джерелом збільшення обсягів кредитування; виникла криза у житловому будівництві, спричинена скороченням іпотечного кредитування; зростання цін на енергоносії автоматично призводить до зростання цін на більшість товарів та послуг, вироблених в Україні; зростання рівня світової інфляції вплинули на зростання інфляції в Україні.

Однак в умовах, коли в країні набирає обертів політична криза, недієздатна кожна з державних інституцій, еліта не має стратегічного бачення розвитку країни, політична еліта роз'єднана і бореться за

владу, коли відсутній лідер нації, заклик використати економічну кризу швидше за все залишиться тільки добрим побажанням...

*Олександр Бобось, студент Національного Аграрного
Університету України*

Правові засади співробітництва України і Міжнародного валютного фонду в контексті подолання кризових явищ у національній економіці

Співпраця України із міжнародними валютно-фінансовими організаціями є важливим напрямком зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності. Сучасні кризові явища у світовій та національних економічних системах суттєво підвищили значення такого співробітництва із ключовою міжнародною донорською організацією - Міжнародним валютним фондом (МВФ). У цьому контексті виникає необхідність висвітлення сучасного стану та подальших перспектив правової регламентації партнерства України та МВФ.

Базовим нормативним актом, що регулює стосунки Української держави та МВФ, є Закон України "Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій" (№ 2402-ХІІ), підписаний президентом України 02 червня 1992 року. У відповідності до зазначеного правового акту було набуто повноправне членство у зазначених міжнародних організаціях, а отже - закладено правову основу для доступу до відповідних організаційних механізмів партнерства.

Протягом 90-х років ХХ століття фінансова співпраця України із МВФ в основному відбувалася в рамках програми розширеного фінансування ЕФФ на основі відповідної квоти отримання фінансової допомоги, яка щорічно встановлюється керуючим органом МВФ — Радою директорів у формі перегляду квот країн-членів МВФ.

Правове забезпечення такої співпраці з боку України відбувалося і відбувається у формі врахування Верховною Радою умов і вимог МВФ при прийнятті Закону України "Про Державний бюджет України" на кожен рік, затвердженні Верховною Радою щорічних програм приватизації, прийнятті у 2000 році Закону України "Про банки та банківську діяльність" та внесенні змін і доповнень до нього. Прямо чи опосередковано інтереси забезпечення ефективної співпраці України з МВФ беруться до уваги у будь-якій сфері нормотворчої діяльності — у податковому, бюджетному, банківському, антимонопольному законодавстві, у сфері стандартизації та сертифікації і т.ін.

Важливою складовою частиною правової регламентації співпраці України із МВФ є низка спеціальних підзаконних актів — постанов Кабінету міністрів України, актів Національного банку України, міністерств та відомств.

До них, зокрема, належать Стратегія співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2006–2008 роки, затверджена постановою Кабінету міністрів України від 20.06.2006 № 844, що є програмним актом, який встановлює основні напрямки і завдання співпраці нашої держави із МВФ. Зазначений нормативний акт зберігає свою актуальність і донині, оскільки більша частина викладеного у ньому програмного матеріалу зберегла свою доцільність.

Окремо необхідно відзначити Порядок підготовки та експертизи пропозицій і техніко-економічних обґрунтувань, а також оцінки ефективності реалізації проектів соціально-економічного розвитку України, які підтримуються міжнародними фінансовими організаціями, затверджений наказом Міністерства економіки України від 29 грудня 2004 р. №451. Зазначеним порядком врегульовуються техніко-організаційні та організаційно-процедурні аспекти координації дій органів державної влади України із міжнародними фінансовими організаціями в ході реалізації ними спільних проектів.

Станом на сьогодні складовою частиною правової регламентації надання Україні фінансової допомоги з боку МВФ для подолання негативних наслідків світової фінансової кризи у національній економіці є меморандуми, що укладаються між Кабінетом міністрів України та МВФ щодо конкретних аспектів спільної діяльності. Зазначені меморандуми є декларативними актами, що закріплюють наміри сторін-партнерів і забезпечуються силою їхнього авторитету, слугуючи гарантією дотримання сторонами задекларованих ними намірів та зобов'язань.

Таким чином, сучасне правове регулювання співробітництва України із МВФ має насичену історію і нині знаходиться на високому рівні юридичної техніки, адекватно забезпечуючи належний юридично-організаційний рівень відносин між ними.

*Бойчук Інна Володимирівна,
студентка Київського національного
університету ім. Тараса Шевченка*

КРИЗА В ОКРЕМИХ СЕКТОРАХ ЕКОНОМІКИ

Банківська система України в умовах економічної кризи

Банківський сектор посідає важливе місце в сучасній фінансовій та економічній системах. Продуктами діяльності цього сектора користуються майже всі сфери економіки і суб'єкти економічної діяльності, тому невдачі і кризи банків можуть зачепити інші фінансові та економічні інститути і призвести до руйнації економічної системи. Однією з основних закономірностей розвитку світової економіки є кризи, які виникають періодично і внаслідок яких знижується рівень життя населення, зростає політична та соціальна нестабільність. Саме тому кожна держава зацікавлена в ефективному регулюванні діяльності банків з метою гарантування їх безпеки, зростанні власної економіки і добробуту населення. Метою діяльності держави повинно бути функціонування здорової і надійної банківської системи, що здатна протистояти руйнівним кризам і захистити активи клієнтів.

Мета даної статті — з'ясувати причини і наслідки кризової ситуації у банківському секторі України.

Загалом банківські кризи — невід'ємна риса ринкової економіки, вони супроводжують процес поступового розвитку суспільства. Їх можна визначити як стрімке і масштабне погіршення якості активів значної кількості комерційних банків під впливом несприятливих макроекономічних, інституційних і регулятивних чинників, що унеможливує виконання банківською системою своїх функцій.

Фінансова криза — це фаза циклічного розвитку економіки, своєрідний період її оновлення від неефективних інструментів та суб'єктів фінансового ринку.

Серед основних причин банківських криз необхідно назвати такі:

- фінансова глобалізація;
- значний спад виробництва і погіршення платоспроможності підприємств-позичальників;
- надмірна кредитна експансія банків під час тривалого економічного піднесення;
- вплив інфляції на банківський сектор;
- різкі коливання товарних цін, цін на фінансові активи, а також процентних ставок;
- посилення дії на банківську систему негативних зовнішньоекономічних чинників (різке падіння цін на нафту та інші товари);
- істотні помилки у проведенні регуляторної політики у банківській системі.

Вплив світової фінансової кризи на економіку України наочно продемонстрував нездатність вітчизняної банківської системи протистояти її викликам, мобільно пристосовуватися до постійно змінюваних

ринкових умов і проявів та ризиків їх дестабілізації. У зв'язку з цим вивчення причин і наслідків впливу глобальних фінансових криз на банківський сектор України на даний час надзвичайно актуальним.

Зростання глобальної фінансової нестабільності, спровоковане, зокрема, іпотечною кризою в США ще у квітні 2007-го, стало серйозним випробуванням на міцність для українського банківського сектору, що вже глибоко інтегрувався у світову кредитно-фінансову систему [3].

Те, що криза розпочиналася на фінансових ринках, негативно впливає на реальний сектор економіки, оскільки внаслідок скорочення обсягів залучених кредитних коштів погіршується ситуація з інвестиціями і виробничою діяльністю компаній, а через зниження довіри споживачів зменшуються споживчі витрати. Крім того, внаслідок зниження цін на активи та товари зводяться нанівець здобутки економічного зростання, темпи якого упродовж 2003—2007 років були особливо високими.

Позитивним моментом, який ми вбачаємо у фінансовій кризі, є те, що в Україні повинна відбутися реструктуризація і очищення банківської системи, яка по своїй суті деформована. Українські банки не можуть конкурувати з європейськими чи навіть російськими, оскільки їх капіталізація надзвичайно низька. Значна частина українських фінансових установ кишенькового типу, вони створювалися переважно з метою продажу у майбутньому. Тому позитивним наслідком для банківської системи стане укрупнення банківського капіталу, формування потужних та конкурентоспроможних вітчизняних фінансових установ, ліквідація значної частини малих банків - відбудеться очищення банківської системи від неефективних суб'єктів ринку банківських послуг. [1].

На сучасному етапі можна виділити основні наслідки фінансової кризи для банківського сектору та світової економіки вцілому:

1. Посилення вимог банків до приватних і корпоративних позичальників; перехід багатьох дрібних і середніх компаній до розрахунків готівкою за угодами; відмова більшості комерційних фінансових установ від безплатних кредитних карток, програм лояльності і знижок за банківськими продуктами.

2. Зменшення обсягів зарубіжного кредитування банків і компаній з країн, що розвиваються.

3. Зростання кредитних ставок у всьому світі: у розвинених країнах — до 10%, у країнах BRIC і на прикордонних ринках (включаючи Україну) — 20% і вище.

4. Сповільнення темпів зростання внутрішнього споживання у США та Європі. Як наслідок — глобальне зниження темпів зростання промислового виробництва і ВВП.

5. Відмова від високоризикових інвестицій, зменшення вкладень у фондові ринки країн, що розвиваються.

6. Поява світових фінансових центрів у Китаї та країнах Південно-Східної Азії.

7. Послаблення долара у перспективі 2—3 років [2].

Україна однією з перших серед країн з ринком, що формується, постраждала від кризи. Для подолання наслідків кризи нашої державі необхідно буде вжити послідовних і рішучих стратегічних заходів, які підтримуватимуться потужним політичним консенсусом і спрямовуватимуться на збалансування економіки, реабілітацію фінансового сектора, захист вразливих верств населення та здійснення ключових інвестицій в інфраструктуру. Це дасть змогу створити підвалини для відродження економіки. Україна потребуватиме також підтримки приватного сектора та міжнародної спільноти.

На нашу думку, глобальна криза фінансових ринків змушує Україну чітко визначити подальші перспективи та пріоритети розвитку національної економіки. Україні необхідно визначитися з напрямком інтеграції у той чи інший потужний світовий фінансовий центр (об'єднання країн чи окрему державу) для боротьби з фінансовою кризою і стабілізації власної економічної ситуації. У даний час необхідно проаналізувати всі позитивні та негативні економічні аспекти, позбутися старих та створити нові механізми ефективного ринкового регулювання за рахунок державних фінансів, побудувати чітку стратегію економічного розвитку з метою недопущення в майбутньому вибору та реалізації невиправданих та необгрунтованих шляхів економічного розвитку. Для подолання фінансової кризи в Україні в першу чергу необхідно:

— активізувати процес істотного послаблення податкового тиску на фізичних та юридичних осіб;

— зробити прозорим, під жорстким державним контролем, процес приватизації в Україні державного майна, насамперед об'єктів стратегічного значення;

— знизити ставки банківських відсотків на довгострокові інвестиційні кредити підприємствам, перш за все тим, що випускають продукцію інноваційного характеру, під контролем держави за їх цільовим використанням, спрямованим на підвищення інвестиційної активності в Україні;

— провести інвентаризацію субвенцій державного бюджету України з метою максимального включення до напрямів інвестування інноваційних галузей та підприємств, продукція яких конкурентоспроможна на світових ринках;

— посилити інституційну складову економічної реформи в Україні, в першу чергу спрямовану на активізацію інвестиційно-інноваційної політики [2].

Для подолання банківської кризи необхідно застосувати низку інструментів впливу, серед яких найбільш дієвими є: підтримка центральним банком ліквідності комерційних банків; перехід проблемного банку під управління державного регулятора; націоналізація соціально значущих банків з подальшою їх приватизацією; продаж кризового банку, за умови, що покупець візьме на себе всі зобов'язання перед вкладниками, кредиторами і позичальниками установи; введення центральним банком мораторію на задоволення вимог кредиторів; зниження обов'язкових резервних вимог. На нашу думку, в умовах глобалізації економіки і фінансів необхідно шукати нові підходи до вдосконалення моделі регулювання банківської системи. Передусім необхідно:

1) щоб Нацбанк, а не уряд, відігравав провідну роль у розробці фінансово-грошових параметрів національної економіки;

2) перейти до "боргової форми і нормативного регулювання обсягів кредитно-грошової емісії та грошової маси в обігу" [1];

3) розвивати політику стимулювання, а не обмеження, яка б забезпечувала суб'єкти підприємництва доступними і достатніми кредитними ресурсами;

4) заборонити вилучення у банків ліцензій на здійснення валютних операцій, якщо банк є фінансово здоровим і стабільним;

5) запровадити спеціальний податок на міжнародні валютні операції;

6) домагатися, щоб ступінь відкритості національної економіки відповідав рівню розвитку банківської системи та якості її державного і нормативного регулювання.

Таким чином, світова фінансова криза серйозно позначилася на стані вітчизняного банківського сектора, що вплинуло на економіку України в цілому, а тому основними загрозами на поточний момент є перетворення фінансової кризи на економічну; дефолт за зовнішніми боргами як приватного, так і державного сектору; масові банкрутства і зростання рівня безробіття. Саме тому для вирішення нагальних проблем, які виникли в економіці України, необхідно узгодити дії всіх гілок влади, а НБУ повинен виконувати функції як гаранта фінансової стабільності держави.

Список використаних джерел:

1. Л. Шукін. Створення позитивного іміджу банківської системи в умовах кризи. - Вісник НБУ. - №2. - 2009;

2. С. Міщенко. Проблеми реалізації монетарної політики в умовах структурних дисбалансів. - Вісник НБУ. - №3. - 2009;

3. А. Гальчинський. Світова грошова криза: витоки, логіка трансформацій. - Дзеркало тижня. - №42 (721). - 8-14 листопада 2008;

4. <http://bank.gov.ua> // (Національний банк України);
5. Постанова Правління Національного банку України від 11.10.2008 № 319// <http://bank.gov.ua> //
6. <http://www.imf.org> (Міжнародний валютний фонд);
7. <http://www.obozrevatel.com> (Інтернет-портал);
8. <http://www.rbc.ua> (Інтернет-портал);

*Наталія Думенко, студентка Київського
національного університету ім. Тараса Шевченка*

Виклики економічної кризи для ринку готельних послуг Автономної Республіки Крим

Будь-яка економічна криза — явище надзвичайно позитивне. Вона дозволяє зрозуміти хибність тих чи інших дій, виявити проблеми економічного розвитку, звертає увагу на основні помилки, констатує необхідність шукати нові шляхи розвитку. Це час для рішучих змін та кардинальних реформ. Економічна криза є основним іспитом на ефективність ведення бізнесу. Той, хто зробить для себе висновки і вийде переможцем, займе провідне місце на ринку. Тому сьогодні для України відкриваються можливості реформувати більшість галузей економіки, зокрема туризм. Безмежні можливості та мінімальні результати — саме так можна охарактеризувати український ринок туристичних послуг. Це привертає до нього увагу. Незважаючи на вигідне географічне розташування, сприятливий клімат та унікальну історію, Україна, на жаль, не займає гідного місця на світовому туристичному ринку. У той час як інші країни отримують величезні прибутки з туризму, наша держава ще не навчилася надавати якісні туристичні послуги і отримувати з них прибутки.

Туристичний ринок набуває дедалі більшого значення для розвитку економіки та соціальної сфери. Туризм може стати важливим чинником виходу вітчизняної економіки з кризи, стабільного і динамічного збільшення надходжень до бюджету, підвищення зайнятості населення, розвитку ринкових відносин. В умовах розбудови української держави туризм може і повинен стати дієвим засобом зростання економіки.

Важливою складовою туристичної діяльності є готельне господарство. Розвиток вітчизняного та міжнародного туризму значною мірою пов'язаний з рівнем матеріально-технічної бази, розгалуженістю та різноманітністю мережі, якістю обслуговування в готельному господарстві. Саме готельні підприємства виконують одну з основних функцій сфери обслуговування: забезпечують туристів комфортабельним житлом і побутовими послугами.

Питання розвитку туризму загалом та ринку готельних послуг зокрема стає особливо актуальним у контексті організації та проведення фінальної частини Чемпіонату Європи з футболу "Євро-2012" в Україні [1]. Цей захід спричинить суттєве збільшення потоків іноземних туристів. І найважливішим завданням для України є створення готельної інфраструктури для їх розміщення.

За даними Держкомстату України, об'єм реалізованих послуг за січень-грудень 2007 року виріс на 24% і склав 2016,4 млн грн., (у 2006 р. об'єм послуг становив 1521,1 млн грн.), а ринок нових якісних готельних проєктів почав формуватися на початку 2000-го [6].

У той же час готельний бізнес залишається одним з найбільш нерозвинених секторів українського ринку нерухомості. Інфраструктура готельного ринку не задовольняє попит на готельні послуги ні за кількістю, ні за якістю. Велика частина готелів побудовані 30-40 років тому, з того часу вони не модернізувалися, а тому не відповідають міжнародним стандартам.

Відомо, що на результативність ринку впливає його структура. Щоб виявити таку залежність, ми використали у роботі парадигму "структура — поведінка — результат". Ринок готельних послуг Автономної республіки Крим низькоконцентрований, це не може бути причиною гальмування розвитку. Якщо розглянути діяльність ринку з точки зору парадигми "структура — поведінка — результат", матимемо такі параметри.

Структура:

- незначна кількість продавців;
- суттєва диференціація продукції;
- наявність високих бар'єрів входження;
- диверсифікація запропонованих послуг (організація харчування, проведення конференцій, екскурсійні послуги).

Поведінка:

- завищені ціни;
- низька та середня якість послуг;
- низький рівень інвестицій у власне підприємство;
- нерозвинута маркетингова стратегія.

Результат:

- середня наповненість готелів у сезон — 70%;
- повільне оновлення матеріальної бази;
- відхід споживачів у тіньовий сектор;
- збитковість більшості підприємств;
- рентабельність операційної діяльності близько 1%;
- недостатня наповненість бюджету.

Поведінка, а отже і результат, пов'язані із незадоволеним попитом. Парадоксальною, але у всьому Криму кількість готелів менша, ніж у Києві. Тому ціни на проживання завищені і не відповідають реальним умовам у готелі, хоча ринок низько концентрований. Крім того, появу нових суб'єктів обмежують бар'єри входження на ринок.

Нестратегічні бар'єри створюють фундаментальні умови галузі, мають об'єктивний характер і не залежать від діяльності підприємств галузі. До них належать бар'єри капітальних витрат або обсягів початкових інвестицій, бар'єри, засновані на перевагах у рівні витрат, адміністративні бар'єри, стан інфраструктури ринку та інші. На ринку готельних послуг АРК вони проявляються через:

- неузгодженість земельного питання та брак вільних земельних ділянок біля узбережжя;
- значну бюрократизацію отримання дозволу на здійснення діяльності та будівництво готелю;
- обов'язкову сертифікацію готельних послуг;
- нестачу кваліфікованих працівників галузі, ментальні особливості сервісу в Україні;
- відсутність дієвої рекламної компанії України та Автономної республіки Крим з боку держави та місцевих органів, що значно зменшує туристичні потоки;
- значні витрати на маркетингову діяльність тощо.

Стратегічні бар'єри мають суб'єктивний характер і пов'язані вони з політикою фірм на ринку. Для даного ринку стратегічним бар'єром є ризик рейдерських атак у разі успішного ведення бізнесу (цьому також сприяє недосконалість судової системи і складність захисту своїх прав).

На сьогодні майже відсутні серйозні учасники ринку, які б розвивали свій бізнес відповідно до нових маркетингових підходів. Переважна більшість готельних підприємств залишилися з часів радянської економіки, тому діють відповідно до старих норм.

Переважну частину попиту задовольняють пропозиції від приватних осіб, які при цьому не сплачують податки. Таким чином майже весь потенціал готельного бізнесу знаходиться в тіні. Виведення туристів на офіційний ринок стане можливим тільки за умов реалізації низки заходів, таких як зменшення вартості перебування в готелі, оновлення матеріальної бази (будівель, інтер'єру, технічного оснащення), підвищення якості сервісу, здійснення великих рекламних кампаній і маркетингових заходів тощо.

Використання парадигми "структура — поведінка — результат" дозволило виявити невідповідність між структурою ринку та його результативністю. Незважаючи на низький рівень концентрації, значної конкуренції між учасниками ринку не спостерігається у зв'язку з високим рівнем попиту. Це дозволяє власникам готелів завищувати ціни, не контролювати якість послуг, не здійснювати суттєвих капітальних інвестицій. Замість застосування методів підвищення попиту на свої послуги власники та директори готелів намагаються отримати максимальний дохід з тих клієнтів, які поки досі користуються згаданими послугами. Завищені ціни та невідповідна їм якість зумовлює відтік споживачів у тіньовий сектор. Тому основне завдання на сьогодні — створити умови залучення на ринок нових учасників з інноваційними пропозиціями. Цьому може сприяти зниження бар'єрів входу та загальна державна підтримка галузі.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про організацію та проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні" від 19 квітня 2007 року // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
2. Статистичний щорічник України за 2007 рік
3. <http://www.crimea-hotels.com.ua> - Готелі Криму
4. <http://www.hotels.org.ua> — Готелі в Україні
5. <http://www.tourism.gov.ua> — Державна служба туризму і курортів
6. <http://www.ukrstat.gov.ua> — Державний комітет статистики України

*Гриньова Інна Юріївна,
студентка Київського національного
університету ім. Тараса Шевченка*

Формування місцевих бюджетів в Україні

Бюджет займає провідне місце у системі регулювання економіки держави, створення сприятливого фінансового середовища для швидкого розвитку ринкових відносин, невід'ємною частиною яких він є. Процес формування бюджету надзвичайно багатогранний і тісно пов'язаний з іншими сферами, тому охопити його повністю дуже складно. Зважаючи на це, у статті звернено увагу на ключові моменти та основні поняття бюджетного процесу та проблемних моментах його наповнення. Основні положення формування місцевих бюджетів і їхніх взаємовідносин із державним бюджетом містяться у статтях 61-70 Закону України "Про місцеве самоврядування". Органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах, районах у містах (у разі їх створення) самостійно розробляють, затверджують і виконують відповідні місцеві бюджети відповідно до ЗУ "Про місцеве самоврядування в Україні" та законодавством про бюджетну систему. Районні та обласні ради затверджують районні та обласні бюджети, які формуються з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів, та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних та культурних програм, контролюють їх виконання. Складання і виконання районних і обласних бюджетів здійснюють відповідні державні адміністрації.

Бюджетна система України складається з державного та місцевих бюджетів. Бюджети всіх рівнів складаються і виконуються згідно з бюджетною класифікацією. На виконання і державного, і місцевих бюджетів впливають такі чинники: зростання валового внутрішнього продукту; розширення підприємствами всіх форм власності обсягу випуску товарів та їх реалізації; збільшення обсягу виробництва і закупок сільськогосподарської продукції; зростання заробітної плати по установах, що фінансуються з бюджету.

Серед місцевих бюджетів виділяють:

— бюджети місцевого самоврядування — бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань;

— місцеві бюджети — бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування.

Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними. Органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування коштами відповідних бюджетів не несуть відповідальності за бюджетні зобов'язання один одного, а також за бюджетні зобов'язання держави та навпаки.

Місцеві бюджети — це основний фінансовий план розвитку територіальних громад, районів і областей України. Місцевий бюджет є планом формування фінансових ресурсів визначеної території, необхідних для забезпечення функцій і повноважень місцевого самоврядування та їхнє використання з метою задоволення різних економічних і соціальних потреб. На формування місцевих бюджетів впливає рівень прибутків населення, яке також є платником податків. Вагомість цього джерела прибутків зростає в умовах розвитку підприємницької діяльності громадян.

Прибуткова частина кожного місцевого бюджету відображає результати роботи підприємств, організацій та інших суб'єктів господарювання, що діють на визначеній території, масштаби їхньої діяльності й обсяги прибутків, частина з яких мобілізується у прибутки місцевих бюджетів за допомогою податків, зборів та інших обов'язкових платежів. *Видаткова частина* місцевих бюджетів визначає напрямки витрат мобілізованих до бюджету коштів.

Обласні, міські, районні ради народних депутатів затверджують міський, районний бюджети - у загальній сумі доходів - з виділенням окремих доходних джерел, і в загальній сумі видатків з виділенням всіх асигнувань на фінансування підпорядкованого господарства соціально-культурних заходів, соціального захисту населення, на утримання органів державної влади та їх виконавчих органів, а також розмір оборотної касової готівки. Для бюджетів нижчого рівня затверджуються нормативи відрахувань від загальнодержавних податків і зборів, розміри дотацій чи субвенцій.

Доходи бюджету класифікуються за такими розділами:

1. податкові надходження (передбачені податковими законами України загальнодержавні і місцеві податки, збори та інші обов'язкові платежі);

2. неподаткові надходження (доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу; надходження від штрафів та фінансових санкцій; інші неподаткові надходження);

3. доходи від операцій з капіталом;

4. трансферти (кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі).

У доходи бюджетів міст Києва і Севастополя зараховується 100% загального обсягу прибуткового податку з громадян, що справляється на території цих міст.

До доходів бюджетів міст республіканського (в Автономній Республіці Крим) та обласного значення зараховується 75% від загально-

«Молоді автори»

го обсягу прибуткового податку з громадян, що справляється на території цих міст.

До доходів бюджетів міст районного значення, сіл, селищ чи їх об'єднань зараховується 25% від загального обсягу прибуткового податку з громадян, що справляється на цій території.

Для забезпечення реалізації спільних соціально-економічних і культурних програм територіальних громад доходи бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів формуються за рахунок:

— 25% прибуткового податку з громадян, що справляється на відповідній території;

— 25% плати за землю, що справляється на території Автономної Республіки Крим та відповідної області;

— плати за ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видають Рада міністрів Автономної Республіки Крим та обласні державні адміністрації.

Для забезпечення реалізації спільних соціально-економічних і культурних програм територіальних громад доходи районних бюджетів формуються за рахунок:

— 50% прибуткового податку з громадян, що справляється на території сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань;

— 15% плати за землю, що сплачується на території сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань;

— плати за ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видаються районними державними адміністраціями;

— плати за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, що справляється районними державними адміністраціями;

— надходження адміністративних штрафів, які накладають районні державні адміністрації або утворені ними в установленому порядку адміністративні комісії.

Принципи побудови і механізм функціонування нинішньої бюджетної системи склалися ще у 30-ті роки ХХ ст. і повністю відповідали характеру і методам адміністративно-командної системи управління народним господарством СРСР. Тому не дивно, що у процесі формування бюджету (державного і місцевих) України сьогочасної постають такі проблеми:

— стягування значної частки фінансових ресурсів до державного бюджету (надмірна централізація коштів на державному рівні, що ставить у повну залежність від Державного бюджету можливості реалізації місцевими органами влади покладених на них функцій);

— широкі масштаби перерозподілу фінансових ресурсів між ланками бюджетної системи, що призвело до постійного зростання частки регулюючих доходів у місцевих бюджетах — в середньому 70-75%;

— суб'єктивізм при вирішенні питання про обсяг коштів, що передаються до конкретного нижчого бюджету;

— орієнтована на видатки методологія формування місцевих бюджетів, що стала причиною утримання нижчих управлінських структур і їх переконаності, що за все у підсумку відповідає держава, центральні органи влади;

— щорічний перегляд нормативів відрахувань від регулюючих доходів, що давало необмежені можливості тримати залежними нижчі органи влади, впливаючи таким чином на формування дохідної частини відповідних бюджетів.

Заслужують уваги і протиріччя між процесами формування місцевих бюджетів і їх виконанням. Перш за все вони зводиться до того, що діюча практика місцевих бюджетів зберегла у своїй основі старі державні функції планового керівництва народним господарством, тоді як виконання місцевих бюджетів здійснюється у реальних умовах ринкової економіки, що розвивається. Саме тому місцеві бюджети різних рівнів стали фактично умовними кошторисами, які постійно мають відмінність дохідної і видаткової частин, що не може сприяти покращенню економічної ситуації і реалізації соціальних програм.

Отже, із вищесказаного видно, що суперечливих питань справді багато, але рано чи пізно час їхнього вирішення настане. Тому важливо діяти поступово, а головне - послідовно. Хоча я не фахівець у цій галузі, однак для раціоналізації бюджетного процесу на місцях хотіла б внести наступні пропозиції.

1. Необхідно чітко розподілити компетенції щодо розв'язання конкретних завдань між центральними органами влади і органами регіонального та місцевого самоврядування і поступово здійснювати перехід до децентралізації державних фінансів.

2. Прийняті урядом конкретні нормативи формування місцевих бюджетів повинні враховувати фінансові особливості регіонів. Стосовно законодавства, також важливо забезпечити стабільність нормативів у системі відрахувань загальнодержавних податків із місцевих бюджетів у державний. Адже відповідно до чинного законодавства нормативи відрахувань від загальнодержавних податків щорічно визначає вищий орган місцевого самоврядування. При цьому щорічно змінюються види податків, які належать зарахуванню до місцевих бюджетів, що порушує стабільність доходної бази останніх.

3. Створити реальний механізм для забезпечення розробки бюджетів усіх рівнів, а також регулювання відношень між ними.

4. Забезпечити рівномірне формування податкових доходів по всій території України. Так, аналіз фінансових проблем місцевих органів влади, проведений відомим ученим В. Кравченком, свідчить, що лідером у податкових доходах на душу населення є Київ. Друге та третє

місця за показником абсолютного обсягу податкових доходів займають відповідно Донецька та Дніпропетровська області. До категорії багатих територій, тобто до тих, де середні показники доходів на душу населення були вищі, ніж у середньому по Україні, крім зазначених, належали Полтавська, Запорізька, Львівська, Сумська та Харківська області. У той же час дуже низькі середні податкові доходи на душу населення у Тернопільській та в Івано-Франківській областях.

Отже, формування бюджету — це процес, який потрібно налагоджувати роками. Він надзвичайно складний, оскільки безпосередньо зачіпає питання оподаткування, приватизації, адміністративної реформи і т.п. і не може бути відірваним від цього контексту. Нажаль сьогодні в Україні майже немає серйозних комплексних досліджень з проблем місцевих фінансів.

Наталя Пліха, студентка Національного університету "Кієво-Могилянська Академія"

РОЗДУМИ ПРО КРИЗУ

Світова фінсова криза дає час на роздуми

"Нові умови потребують нових рішень"

На сьогодні майже всі, хто може говорити та хоч трохи розуміється на економіці, обговорюють питання світової фінансової кризи. На шпальтах газет, в інтернет-виданнях, телевізійних передачах, на радіо тільки й чути про кризу. Проте на питання, що насправді відбувається, яке місце Україна займає у цьому процесі, які шляхи подолання кризи, нажаль, однакових точок зору немає, всі вони діаметрально протилежні. Хочу згадати лише деякі з них. Так, наприклад, Павло Глоба вважає, що нинішня ситуація не буде катастрофічною для пересічних громадян, а більше зачепить олігархів: "... ми живемо в часи найбільш тяжкої кризи. Вона розпочнеться насправді, коли в Америці прийде до влади 44-й президент — Барак Обама. Ось тоді й почнеться велике фінансово-економічне потрясіння, яке буде тривати 12 років і закінчиться у кінці 2020 року. Спочатку долар зросте в ціні, а потім буде спад — як рука у паралітика, вона також інколи піднімається для того, щоб опуститися і вже не піднятися ніколи. Але настане час, коли будуть поліпшення і навіть легкий вихід із кризи, буде навіть здаватися, що все позаду, а потім знову криза", — розповідає Глоба. Проте не все так погано. Астролог знайшов і позитивні моменти у кризовій ситуації, особливо для енергійних людей. З його слів, під час кризи, коли все навкруги змінюється, можна зробити статок. Але для цього необхідно мати "креативне мислення, великі здібності та інтуїцію для того, щоб справно вкладати гроші". Також Глоба впевнений у тому, що у даній ситуації дуже важливий оптимізм.

Джок Мендоза-Вілсон, директор з міжнародних зв'язків та відносин з інвесторами найбільшої української компанії System Capital Management — змалював досить похмуру картину нинішньої ситуації, але в той же час зміг побачити позитивні сторони цього процесу. Короткі спекулятивні іноземні гроші втекли з українського ринку — і це добре, адже сподівань на них все одно мало. Тепер доведеться боротися за довгі надійні гроші — довгострокові інвестиції. У цьому плані, на думку Мендоза-Вілсона, Україна в цілому і Донбас зокрема мають непогані шанси: Донецька область знаходиться на кордоні з Росією, тобто на стику двох ринків — європейського і євразійського. Міцна індустрія Донбасу має всі можливості використати цей сприятливий фактор. Нашим урядовцям необхідно вести збалансовану економічну політику: уважно дивитися і на Захід, і на Схід, де, крім Росії, є Китай, Індія і багато інших можливостей подолання кризи та стійкого розвитку.

Президент Американської торгово-промислової палати в Україні Хорхе Зуковскі наголосив, що українська влада несе свою частину ви-

ни за те, що події в країні розвиваються так несприятливо. Країна корумпована, державні установи нестабільні у своїй діяльності, непередбачувана політична ситуація. Однак спільне прагнення демократії, бажання відповідати західним стандартам управління економікою викликає стриманий оптимізм. Хорхе Зуковскі вважає, що Україна зможе впоратися з кризою, якщо політики зможуть консолідуватися і виробити єдину програму антикризових заходів. Він порівняв економіку з літаком, а теперішню кризу — з турбулентністю. Майже в кожному польоті літаки потрапляють в зону турбулентності — відбувається невеликий струс, пасажери починають нервувати, але політ продовжується, і літаки, врешті-решт, благополучно сідають.

"В Україні, крім скрутних економічних умов, ситуацію ускладнює ще й політична нестабільність. Компанії змушені враховувати й управляти всім комплексом взаємопов'язаних ризиків для того, щоб вижити в ситуації сьогоденної невизначеності. Тим гравцям на ринку, які виходять зі стратегічних цілей, а також враховують новітній досвід управління ризиками, буде трохи легше зорієнтуватися і пережити кризові часи, ніж решті компаній", — вважає Адлай Гольдберг, керівник напрямку бізнес-консультування компанії "Ернст енд Янг" в Україні. Криза вже діє як певний каталізатор, що зменшує розрізненість, сприяє налагодженню діалогу між службами управління бізнес-ризиками і фінансистами та стимулює ширше обговорення ризиків як головного питання. Згадана компанія "Ернст енд Янг" провела дослідження в галузі бізнес-ризиків 2009 року та опублікувала їх спільно з компанією Oxford Analytica. Отже, десять головних ризиків 2009 року:

1. Криза на ринку кредитування;
2. Необхідність відповідати законодавчим вимогам;
3. Поглиблення рецесії. (У цій категорії перераховано макроекономічні чинники, у т.ч. труднощі з отримання доходів і скороченням компаніями витрат);
4. Радикальна екологізація;
5. Зростання конкуренції з боку нетрадиційних для галузі учасників. (До цієї категорії належать компанії, що виходять на ринок з віддалених регіонів або суміжних ринків);
6. Зниження витрат;
7. Боротьба за кваліфікованих фахівців;
8. Укладання угод, операції зі злиття;
9. Старіння бізнес-моделей (новий вид ризиків);
10. Репутаційні ризики.

Отже, потяг під назвою "фінансова криза", в якому Україна вже восьмий місяць успішно прямує вниз, поступово наближається до однієї з головних станцій — "дефолт". Після того як на шпальтах

провідних світових видань The Financial Times та The Wall Street Journal з'явилися невтішні для нас оцінки стану української економіки, світові рейтингові агентства миттєво понизили Україну у своїх рейтингах. Так, агентство Standard & Poor's (S&P) опустило Україну в рейтингу довгострокових боргів в іноземній валюті на два шаблі і в рейтингу короткострокових валютних боргів - на три пункти. Різкий перехід в рейтингу короткострокових боргів з рівня В до рівня С означає фактично переддефолтний стан, адже від останнього рівня D (дефолт) відрізняє лише перехідна ланка CD (вибірковий дефолт). Цікаво, що такі різкі рейтингові зміни відбулися за лічені дні, тобто в рекордно короткі строки як для S&P, і при цьому Україна успішно випередила низку країн, які знаходяться у стані військових конфліктів.

Експерти ООН підготували доповідь про економічну ситуацію у світі. На їхню думку, Україна — кандидат на дефолт №1 у світі. Країна вже втратила довіру іноземних інвесторів, вийшла в лідери по зростанню інфляції, падінню промислового виробництва та фондового індексу. У своїх прогнозах на цей рік ООН назвало страхітливі цифри: зростання економіки впаде до 2,1%, безробіття збільшиться вдвічі, рівень інфляції досягне рівня попереднього року.

Вітчизняні експерти більш оптимістично оцінюють ситуацію, користуючись економічними показниками, хоча й єдині у думці, що нинішня економічна ситуація в країні надважка. Підтримує їх у своїх прогнозах і МВФ, який заявляє, що дефолту в країнах Центральної та Східної Європи не відбудеться. Думки діаметрально протилежні. Кому вірити?

Експерти вказують на те, що спекулятивне зростання цін на сировину за останній рік зле пожартувало з українською економікою. Влада, зосереджена на політичній боротьбі, по-різному стимулювала зростання попиту, не звертаючи при цьому ніякої уваги на розвиток виробничих потужностей. Як наслідок, відстрочка на рік лише поглибила кризу. Якщо б рецесія почалася ще восени 2007-го, економіка країни набагато легше пережила б її спад. Рівень життя населення не впав би так швидко, оскільки не було б його необґрунтованого зростання за останній рік, а домогосподарства та підприємства мали б менше боргів та більший запас міцності.

Бізнесмени нашої країни вже зрозуміли, що відновлювальне зростання 2000-х завершилося і сформована ним структура економіки більше не має можливостей розвитку. Адже країна активно експортувала свою продукцію тільки за рахунок цінового фактору. При цьому енергоємність товарів, як правило, набагато вища від світових аналогів, а сама продукція — результат невисокого рівня переробки згідно із світовими стандартами. Проте різниця в ціні на ресурси дозволила покрити і високий споживчий імпорт, і великий приріст за-

робітної плати при ледь помітному зростанні продуктивності праці, тому ціни на нерухомість та кількість дорогих авто почали критично перевищувати межі розумного.

Світова криза, яка прийшла в нашу країну, поділить українських бізнесменів на тих, хто вважає її трагедією, і тих, хто зможе використати собі на користь. Останніх, мабуть, буде все ж більше. Так, керівники деяких великих підприємств з неприхованою радістю розповідають, що тепер, коли нема потреби боротися з конкурентами, можна провести давно заплановану реорганізацію, подумати про стратегію розвитку та встановлення нового програмного забезпечення. Хоча нинішня ситуація може бути недостатньою переконливою для того, щоб радикально змінити економічну структуру, посилити вплив внутрішнього ринку, перейти від розвитку столиці і великих міст до розвитку регіонів, почати цінувати якісну освіту, але треба спробувати.

Нажаль, вітчизняні політики вже встигли спрямувати боротьбу з світовою фінансовою кризою для посилення свого внутрішньополітичного піару. Кожна провідна сила написала документ щодо виходу з кризи і не готова йти на компроміс. Не важко побачити, що власний добробут політиків поки що не зазнав збитків від фінансово-економічної кризи. Та й мільйони українців ще асоціюють кризу лише з новинами в засобах масової інформації — на вулицях міст багато авто, в кримницях активна торгівля, жоден стоматолог чи приватний лікар не знизили вартість своїх послуг. Більше того, коли вони почули про зростання курсу долара — підняли ціни. Тривалість кризи буде залежати від того, наскільки швидко політики та пересічні громадяни почнуть сприймати її серйозно і зрозуміють, що перечекати не вдасться, скоротивши при цьому споживання на одну пляшку вина на місяць. У цьому контексті всі запевнення президента, уряду та опозиції щодо вироблення системи реальних антикризових рішень — лише передвибірний PR.

Щодо кредитування, то банки щоденно підвищують відсотки по кредитах, вимагають їх дострокового погашення та в односторонньому порядку змінюють умови кредитування. Банкіри переконують, що намагаються йти назустріч клієнту, враховувати його проблеми. Наголошують, що всі рішення приймаються в індивідуальному порядку, залежно від платіжної дисципліни боржника, а також обґрунтованості його прохань. Проте, як показала практика останніх місяців, на поступки йдуть якраз тим, хто грубо порушує графіки платежів, втратив роботу та не маючи ні копійки серйозно намірився поборотися з банком за своє майно. Хай як це жахливо звучить, але ми сьогодні стоїмо на порозі краху вітчизняної банківської системи. Ліквідність більшості банків підірвана шаленим відтоком клієнтських капіталів — експерти називають цифру 78 млрд гривень з осені 2008 року по січень

2009-го. Загальна картина така: внаслідок кризи збанкрутує щонайменше 30% вітчизняних комерційних банків, частина з них вже de facto банкрути. Іноземні банки поступово виводять свої капітали з України та найімовірніше невдовзі закриють свої представництва. В майбутньому залишиться низка державних банків, які врятує держава, і частина крупних іноземних банків. Може все не так і погано. Адже якщо ми створили банківську систему, яка від впливу світової фінансової кризи дала глибоку тріщину, може варто її знищити та побудувати нову?

Що стосується інвестування, то західний капітал неготовий до розгортання інвестиційної активності в Україні. Позначаються проблеми на своїй території, а також несприятлива перспектива розвитку нашої країни, яка проявилася у кредитних рейтингах та різким погіршенням макроекономічних прогнозів важливих фінансових інститутів. Україна — в списку країн з високою вирогідністю дефолту, тому інвестори із розвинутих країн песимістично сприймають перспективи інвестування в українську економіку. В той же час бізнесмени з Російської Федерації набагато краще розуміють тонкощі нашого ринку, який з багатьох параметрів подібний до російського.

У найближчий час країна постане перед швидко зростаючим безробіттям. Тому пріоритетами уряду повинні стати створення нових робочих місць, скорочення імпорту та вирівнювання торговельного балансу, залучення іноземних інвестицій (прискорена амортизація, додаткові гарантії інвестицій) та стимулювання впровадження світових технологій на виробництвах. Необхідно намагатися отримати кредити в міжнародних фінансових організаціях. Боротьба з інфляцією і політичні баталії повинні відійти на другий план.

Криза в українській економіці негативно впливає і на ділову активність. Великі фінансово-промислові групи країни готуються до ще більшого погіршення ринкової кон'юктури, а сподівань на потужне вливання прямих іноземних інвестицій немає. Зі свого боку уряд не має достатніх фінансових ресурсів, які могли б забезпечити значну підтримку економічним суб'єктам, — він лише обіцяє бізнесу ручне регулювання, перерозподіл наявних ресурсів і відносно низькі податкові та інші пільги. Однак наша економіка має й іншу сторону: суттєво зменшилася вартість активів. Це означає, що ті підприємства, які перші в умовах кризи відчують твердий ґрунт під ногами і будуть мати вільні грошові ресурси, зможуть посилити свої позиції шляхом купівлі активів конкурентів за низькими цінами.

Криза вплинула на всіх, від її наслідків страждає й бізнес. Багато іноземних компаній припиняють свою діяльність в Україні, розривають укладені контракти та виводять інвестиції. Найбільше криза відчувається в будівельній галузі та на ринку нерухомого майна. На

сьогодні робота продовжується тільки над тими проектами, які були розпочаті ще до кризи. Криза спричинила виникнення нових питань, які до цього часу не розглядалися. На даний момент простежується незадоволений попит на інвестиційні ресурси з боку підприємницьких компаній і великих підприємств.

На шляху подолання кризи є багато варіантів антикризових планів різних країн, але всі вони мають невисоку ефективність. Очевидно, керуючись саме такою логікою, українська влада не поспішає приймати та реалізовувати антикризові заходи. Розраховувати на те, що держава зможе перевести рецесію у зростання, не варто. Немає жодних простих та ефективних засобів подолати кризу. Рефінансування банків, інвестиції та кредити з бюджету - це лише засоби пом'якшення симптомів кризи, оскільки необхідно підтримувати грошовий обіг в достатньому об'ємі для забезпечення нормального товарного обігу. Немає сенсу намагатися відновити інвестиційну активність: економіка не готова до інвестування. Не зрозумілі усі найважливіші параметри — ціна грошей, очікувана рентабельність проектів, траєкторія обмінного курсу. Треба очікувати, коли економіка знайде нову, більш низьку точку рівноваги. Саме тому єдино правильна поведінка в умовах кризи — менше витратити та більше думати, намагаючись підвищити ефективність своєї діяльності. Такий підхід однаково вірний для будь-яких економічних агентів — фізичних осіб, приватних компаній і навіть держав. Марна метушня прем'єра, президента та лідера опозиції навколо антикризових законопроектів свідчить про те, що економіка буде долати кризу самостійно. Світове фінансово-економічне потрясіння є реальною загрозою для національного суверенітету, єдності, унітарності України як демократичної держави.

В юридичних виданнях можна зустріти інформацію, що в цілому криза вплине на юридичну сферу менше, ніж на інші галузі, оскільки юристи необхідні для боротьби з її наслідками. Хоч такі прогнози є позитивними.

Прогнозувати вихід України з кризи вкрай важко. Окремі зміни можуть розпочатися не раніше президентських виборів 2010 року, оскільки навіть якщо і з'являться ознаки оздоровлення економіки, вони будуть придушені перманентною політичною кризою.

Я думаю, що факторами, які поглибили кризу є довготривала політична криза; відсутність стратегічного плану розвитку держави; недотримання законів; низький рівень судочинства; низький рівень економічної науки в цілому тим самим призводить до неспроможності робити прогнози та запобігати негативним наслідкам.

Хочеться запропонувати своє бачення ситуації щодо виходу держави з кризи. Отже, необхідно провести високопрофесійний галузевий аналіз стану економіки; детально вивчити закордонний досвід; розро-

бити ємний та хронологічно окреслений план виходу з кризи; встановити жорсткий контроль за фінансовими та податковими потоками; провети "кадрову революцію" на місцях; вивести країну з технологічних аутсайдерів; провести націоналізацію та підтримку добувних галузей, стратегічно важливих на 10-15 років підприємств; забезпечити фінансовою підтримкою сільське господарство (одне робоче місце на селі дає п'ять робочих місць у місті); субсидувати програми по замкненому циклу; знизити податки; підтримати підприємства, які є основою існування невеликих міст; держава повинна взяти на себе здійснення регулювання цін на продукти споживання; на період кризи заморозити підвищення комунальних платежів (комунальні оплати не повинні перевищувати 10% на місяць від сімейного бюджету); держава не повинна відмовлятися від взятих на себе зобов'язань щодо соціального забезпечення; виплати пенсіонерам, бюджетникам, військовослужбовцям, безробітним повинні здійснюватися своєчасно і в повному обсязі; стосовно молоді — ввести процес квотування першого робочого місця для випускників навчальних закладів.

Одним з класичних засобів подолання кризи експерти вважають будівництво автомобільних доріг. Наприклад, ще за роки Великої Депресії (1929—1934 рр.) президент Франклін Рузвельт у своїй антикризовій програмі зробив головну ставку на будівництво доріг. До роботи залучали безробітню молодь і людей похилого віку, які залишилися без засобів існування. Всього було збудовано 180 тис. км доріг. Німецькі автобани також з'явилися на хвилі кризи. Дороги іноді порівнюють з кровоносними судинами економіки. Вона не буде здоровою та ефективною без нормальної дорожньої мережі. Погані дороги — це зайва втрата часу, палива, руйнування планів, аварії та багато інших негативних чинників. Криза дає нам унікальну можливість позбавитись цього та надати людям роботу. Запрацюють проектні організації, кар'єри, заводи з виготовлення дорожньої техніки. Треба враховувати також заправні станції, ремонтні майстерні, кафе, готелі — це все робочі місця. Україна вдало географічно розташована між Заходом та Сходом, а це дає нам великі прибутки на транзиті міжнародних вантажів, для яких необхідні нормальні дороги.

Настав час змін, на шаховому полі бізнесу відбуваються великі перестановки, а коли такі перестановки відбуваються, є шанс зайняти місце саме серед гравців. Час змін — це завжди час можливостей. Хтось їх бачить, хтось не бачить, але так чи інакше це час перерозподілу сил, практик, думок. Я цей час бачу як можливість почати щось із чистого аркуша. Економічна теорія стверджує, що криза — це поштовх для технічного прогресу. Багато компаній, таких як Microsoft, Apple, South-Western Airlines утворилися у США під час кризи.

На даний час майже всі країни світу займаються одним і тим же - нарощують ефективність, скорочують споживання природних ресурсів, формують нові галузі, які

в майбутньому принесуть величезні прибутки. Але я вважаю, що треба приділити увагу саме іновативній діяльності. Головне — отримати доступ до новітніх технологій. Поки грошей в країні немає, виникає можливість спокійно розібратися з усіма проблемами. Такий час випадає рідко, є можливість добре подумати. У лихоманці щогодення ми просто не маємо часу як слід обдумати концепцію і стратегію власного життя. Ситуація, яка склалася, — це також можливість зупинитися, подумати, зрозуміти, що в минулому житті було не так; це можливість напрацювати більш чіткі стратегії на майбутнє. Треба сподіватися, що ми зможемо правильно використати цю можливість. Рецесія — не час ховатися. Це час переглянути стратегічні обґрунтування усіх бізнес-моделей. Крім того, рецесія прискорює, а не уповільнює розвиток інших тенденцій. Це також відкриті можливості, якими, на жаль, не кожен може скористатися. Криза не змінює саму суть роботи — завжди необхідно розвиватися і самовдосконалюватися, тільки під час рецесії це треба робити швидше та ефективніше.

Ксенія Шаповал, студентка Академії адвокатури України

Криза — що ми робили не так, і як знайти вихід?

Криза несподівано прокотилася нашою планетою, як непрохана куляста блискавка, що з гуркотом залітаючи через шибки-економіки країн світу, наводить жах на уряди, осліплює людей страхом та, вибухаючи, рве на шматки національні економіки¹. В Україні, напевно, немає жодного видання новин, яке не пише про кризу. Дійсно, сторінки газет, журналів, інтернет-форуми переповнені інформацією про кризу. Про неї пишуть усі: політики, президент, уряд, громадські організації, експерти, політологи, журналісти, юристи, економісти, а також студенти, які сповненні вірою у кращі часи й упевнені, що треба щось змінювати. Спершу необхідно заглянути в минуле, проаналізувати дії людей, відповідальних за розвиток країни і визначити, що ми робили не так, і як знайти вихід із даної ситуації. Саме тому що українці обрали для себе демократичний шлях розвитку, інтеграцію у міжнародне співтовариство, співпрацю з країнами Заходу, які вважаються передовими у розвитку демократії, побудові дієвих ринкових економік, то й мислити потрібно у такому ж напрямку. Під час кризи потрібно шукати вихід, а не винних, діяти як народ, як єдине ціле.

Криза (від грецьк. *krisis* — поворотний пункт) — різке погіршення економічного становища в країні. З моменту першої економічної кризи вчені намагалися з'ясувати головну причину її виникнення та виробити певні механізми та рекомендації щодо відвернення чи недопущення різких поворотних явищ. Дуже багато вчених називали причини економічних криз. Англійський економіст Д. Рікардо причиною вважав несправедливість у розподілі багатства. Швейцарський економіст С. де Сісмонді пояснював кризи недоспоживанням пересічних громадян, невідповідністю між виробництвом і споживанням. Видатний український економіст М. Туган-Барановський причину кризи вбачав у диспропорційному розвитку економіки, тобто нерівномірному розвитку всіх її галузей. З 1825 року капіталістична система господарювання пережили 21 економічний цикл і кризу. Неминучість циклів та криз проявляється в їх періодичності. Це свідчить про циклічний характер розвитку економічної системи капіталізму, яка ґрунтується переважно на приватній та колективній формах капіталістичної власності на засоби виробництва. Отже, з точки зору багатьох економістів, економіка має циклічний характер. Економіка країн розвивається, відбувається збільшення виробництва, покращення життєвого рівня населення, невпинно насичується ринок товарів. Настає той короткий період, який економісти називають бумом — вершиною піднесення конкретного циклу економіки. За ним іде спад, який з часом переходить у кризу.

Економічний цикл — рух виробництва від початку попередньої до початку наступної кризи. Кожен цикл складається з чотирьох основних етапів: криза, депресія, поживлення, піднесення. І ці цикли повторюються через певний період часу. Так побудована капіталістична система виробництва. Початковим етапом визначимо кризу. Криза — це порушення рівноваги в економіці, результатом чого є зниження або зупинка виробництва. Розрізняють два види криз: криза надвиробництва і криза недовиробництва. Для сучасної ринкової економіки найбільш характерною є криза надвиробництва, характерними ознаками якої є такі явища: товарів виготовляється більше, ніж їх потребує ринок, в результаті чого ускладнюється, а через певний час унеможливується збут товарів. Внаслідок перенасичення товарами пропозиція багатократно перевищує попит, що призводить до різкого падіння цін. Наслідком цього є заповнення підприємствами складів з виготовленою продукцією, яка не збувається або збувається повільно, внаслідок чого скорочується виробництво. У цій ситуації багато підприємств, не спроможних оплатити свої боргові зобов'язання, розоряються. Скорочення виробництва призводить до збільшення безробіття, зниження життєвого рівня населення. Банківські рахунки та цінні папери перестають вважатися надійним розміщенням капіталу. Зростає попит на готівку. Масове вилучення банківських вкладів призводить до краху банківської системи. Далі починається депресія. Реалізація товарів відновлюється, падіння цін припиняється. Деяко збільшується обсяг виробництва. Згодом розпочинається поживлення і піднесення, яке супроводжується зростанням виробництва. Поступово таке зростання переходить у надвиробництво, з'являються передумови для нової кризи.

Для того щоб знайти вихід з кризової ситуації, потрібно проаналізувати і зрозуміти, чому і як вона виникла, з чого все починалося і як розвивалося. Основні зовнішні чинники, що вплинули на формування кризових явищ — більш ніж удвічі падіння світового попиту на металургійну продукцію, що стало причиною різкого падіння цін. Внаслідок цього суттєво скоротилася частка експорту і, відповідно, валютних надходжень, зменшилися обсяги виробництва, на міжбанку зріс попит на долар, курс якого змінювався від позначки 5,6 грн/дол. у вересні до 6,8 грн/дол. у листопаді, і 10 грн/дол. у другій половині грудня — 2008, а з кінця січня 2009-го стабілізувався на рівні 8,3 грн/дол.²

З численних виступів політиків і публікацій окремих видань можна зробити висновок, що криза поширилась на Україну із США. Але тоді чому "за оцінками всіх економістів, Україна постраждала від кризи найбільше"³?

¹ <http://novynar.com.ua/opinions/56047>

Спробуємо відповісти. Фахівці від бізнесу та фінансів в один голос твердять, що наша експортоорієнтована економіка повинна нарешті повернутися обличчям до внутрішнього споживача і працювати для задоволення його потреб. З іншого боку, держава має проводити курс на виведення України з доларового ярма, яке ледь не стало для неї зашморгом у період, коли спекулятивний капітал почав масово покидати країну через проблеми на Заході⁴. Україні необхідно провести ефективні реформи — загальні, радикальні і системні. Вже майже два десятиліття наша держава живе при декларованому капіталізмі з усіма його ознаками, однак система управління залишається суто радянською, відтак всі похідні не змінилися, хоча СРСР спочив у Бозі ще 1991 року⁵. Я повністю погоджуюсь з тим, що потрібно провести низку реформ, але постає питання: якому порядку і як їх проводити, щоб вони служили народу, пішли на користь пересічним громадянам, вивели нашу державу з кризи. На мою думку, спочатку треба провести конституційну реформу, запровадити пропорційну виборчу систему з преференціями та відкритими списками. Таким чином щоб пройти у парламент, політики будуть змушені працювати, виступати публічно, здобувати голоси виборців легальним шляхом, також вказана система виборів дозволить стати парламентарями молодим талановитим політикам, які бажають працювати для людей.

Учасники Українського ланчу, організованого Фондом Віктора Пінчука в Давосі під час Всесвітнього економічного форуму-2009, обговорювали шляхи виходу України з кризи. Першим кроком вони бачать консенсус між різними інститутами та гілками влади⁶. Необхідно чітко визначити права, обов'язки та компетенцію всіх владних суб'єктів, для того щоб державні мужі діяли злагоджено, як єдиний механізм. Політична криза в українському суспільстві виступає стимулюючим та детермінуючим фактором в сучасному кризовому становищі. У час, коли необхідно боротися за покращення економічних та соціальних показників, керівники держави, сперечаючись між собою, не змогли підготуватися до зменшення впливу кризи на економіку України. Однією з причин, які призвели до сьогочасного погіршення ситуації в країні, стала корупція у всіх суспільних сферах:

---

² http://www.uabanker.net/daily/2008/12/121008_1700.shtml

³ <http://novynar.com.ua/business/53153>

⁴ <http://portal.lviv.ua/news/2009/03/30/140649.html>

⁵ <http://portal.lviv.ua/news/2009/03/30/140649.html>

⁶ <http://novynar.com.ua/business/53153>

⁷ <http://ua.glavred.info/archive/2009/04/16/153505-10.html>

⁸ <http://portal.lviv.ua/news/2009/03/30/140649.html>

освіта, охорона здоров'я, судова влада. "Верховній Раді України не вдалося ухвалити низку найважливіших законопроектів, внаслідок чого Україна займає невисокі позиції у світових рейтингах за показниками боротьби з корупцією". Голова Асоціації українських банків Олександр Сугоняко налаштований дуже радикально — вихід з кризи розпочнеться лише за умови зміни влади, бо нинішні очільники не можуть поставити суспільству правильний діагноз, а відтак і прописати відповідні ліки. На його переконання, це породило дуже небезпечний феномен — кризу довіри. Довіру людей до дій уряду, банківської системи і т. ін.⁸ У часи фінансової скрути велика кількість українців потребують державної підтримки, хоча б незначної. Люди працювали, боролися, але багато з них залишилися без роботи, не змогли повернути свої депозити з банків, адже гроші так потрібні! Держава нічого не зробила, щоб підтримати своїх громадян, дати їм упевненість, що політики працюють не покладаючи рук для покращення ситуації. Саме через брак довіри насамперед до дій влади українці станом на жовтень 2008-го вилучили з банків величезні гроші — до 60 млрд доларів США⁹. Називається цифра від 40 до 60 млрд доларів, які перебувають на руках, а ми стоїмо навколішки перед МВФ, щоб він дав нам два мільярди, або їзимо по країнах і просимо: "дайте". А до народу власного не можемо звернутися, бо люди нам не довіряють", — підкреслив Олександр Сугоняко¹⁰. Люди чекають підтримки тільки самі від себе, частково від родичів, але не від держави. Для того щоб повернути віру людей, державним чиновникам доведеться довго працювати. І якщо влада теперішня цього не зробить, то її замінить молода, енергійна, талановита еліта, яка приведе стан реальної демократії у відповідність до демократії проголошеної.

Проаналізувавши причини кризи, спробуємо знайти відповіді, як вийти з неї. На думку Олександра Сугоняко, "до нас проблеми прийшли з економіки, і спасіння наше в економіці. Ми мусимо зрозуміти кілька простих речей. Перше - це опора на внутрішні сили і повернення довіри людей, які тримають на руках величезні суми грошей. Друге — дедоларизація економіки. В Україні повинна бути одна валюта — гривня. І третє — структурні реформи системи управління з одного боку та економіки — з іншого, щоби вона передовсім працювала на задоволення внутрішнього попиту"¹¹. Петро Хархаліс, віцепрезидент компанії Horizon Capital вважає, що "криза — це слухна нагода впровадити необхідні реформи, що їх дуже довго відкладали. Вони нам були невивідні, але настав час змін. Ми не можемо жити в якомусь нереальному світі. Йдеться про податкову реформу, юридичну, законодавство. Треба ламати нашу страшну бюрократію, вона душить підприємців. Нащо вона така потрібна? Ми весь час говоримо про ефективність бізнесу — змінюймо систему. Вона повинна працю-

вати для нас, а не проти нас. Це ті важкі кроки, які ми відкладали дуже довго"¹². Костянтин Фісун, директор з питань аналітики та розвитку компанії Concord Capital зауважує, що "попри політичні незрозумілості, я сказав би, що у нас кероване падіння. ...політики не можуть порозумітися і, на мою думку, це непорозуміння ще буде довго в Україні, бо воно має дуже глибоке коріння. Але при цьому важливо, щоб були люди, кризові менеджери, які роблять свою справу. І такі люди є. Частина з них відома, частина - ні, але свою справу вони роблять якісно. І поки політики щось там закидають одне одному, у нас є низка домовленостей і низка кроків, що дозволяють сподіватися на позитив"¹². Причини української кризи знайшли і представники ООН, описавши їх у своєму щорічному звіті: "Україна опинилася серед найбільш уражених економічним спадом країн Східної Європи у зв'язку з різким падінням попиту на продукцію металургійної і хімічної промисловості". "Новий звіт закликає до консолідованих дій з проведення реформ в Україні, а також аналізує останні події внутрішнього життя держави у контексті 170 конкретних рекомендацій відносно найнеобхідніших заходів, спрямованих на будівництво ринкових інституцій, забезпечення макроекономічної стабільності і отримання переваг від міжнародної торгівлі на шляху до відновлення динамічного довгострокового зростання, яке забезпечить країні гідну позицію на міжнародній арені", — зазначив заступник директора регіонального бюро ПРООН для країн Європи і СНД Джіхан Султаноглу¹³. У звіті даються рекомендації щодо першочергових для українського парламенту і уряду реформ. Зокрема, рекомендоване поступове зниження питомої ваги поточних витрат у ВВП, а також необхідність проведення реформи пенсійної системи, розробки і реалізації концепції судової реформи з метою зміцнення незалежності і неупередженості судочинства. Також рекомендується децентралізувати систему державного управління відповідно до принципів Європейської хартії місцевого самоврядування.

Внаслідок проведеної роботи можна зробити наступні висновки. Економіка України і велика частина населення постраждали від кризи. Влада не змогла належним чином підтримати народ, вселити віру та виявити турботу про власний народ. Але життя продовжується, і нам потрібно працювати і робити висновки, для того щоб не повто-

---

⁹ <http://portal.lviv.ua/news/2009/03/30/140649.html>

¹⁰ <http://portal.lviv.ua/news/2009/03/30/140649.html>

¹¹ <http://portal.lviv.ua/news/2009/03/30/140649.html>

¹² <http://portal.lviv.ua/news/2009/03/30/140649.html>

¹³ <http://ua.glavred.info/archive/2009/04/16/153505-10.html>

рювати зроблених помилок. Спільною працею ми зможемо пережити кризу, побудувати сильну національну економіку та справжню демократичну державу.

Сергій Гончарук, студент Національного технічного університету України "Київський Політехнічний Інститут"

Криза — не безвихідь, а стимул для побудови нових взаємин

Сьогодні нерідко можна почути або прочитати "вирок" Україні — ніби не сформувалася країна, наближається банкрутство, дефолт... Держава нежиттєздатна... Україна ввійшла у двадцятку найнестабільніших країн світу тощо. Та чи так все насправді?

Причин порадіти насправді небагато. Україна як держава повисла над глибокою прірвою. Нинішня влада не володіє достатніми знаннями, можливостями і волею, щоб використати наявні внутрішні і зовнішні ресурси для забезпечення безпеки країни і громадян, їх матеріального і соціального благополуччя, економічного росту і розвитку. Та й чи ставить українська влада перед собою такі завдання?

Ми стоїмо на порозі Нового часу. Від керівників країни, її народу та умінь мобілізуватися на вирішення першочергових завдань залежить, скористаємося м шансом, чи ні. Нині багато експертів і пересічних громадян намагаються аналізувати першопричини кризи. Кого вони тільки не звинувачують: американські іпотечні установи, хедж-фонди, економіста Алана Грінспена і навіть країни-експортери нафти. У США опублікована перша книга, в якій аналізуються можливі причини світової фінансової кризи.

Колишній юрист і банкір Чарльз Моріс вважає, що у всьому винні президенти США, починаючи із 1970-х років, які недостатньо контролювали фінансову сферу. Такий і подібні способи аналізу свідчать тільки про те, що пошуки ведуться на поверхні, не зачіпаючи корінь проблеми. Та й чи допоможуть пошуки винних? Може варто знайти причину цієї гострої хвороби, щоб вона не стала хронічною?

Все частіше експерти схиляються до думки, що за умов перманентної політичної кризи Україна неодмінно перейде "у зовнішнє управління". При цьому, чомусь, не прийнято згадувати, що орієнтація на зовнішні рятівні "соломинки" — РФ, ЄС чи США — навряд чи виправдана і є черговим аргументом для уникнення відповідальності нинішньої влади. Згадані нами потенційні "рятувальники" в умовах світової кризи заклопотані реформуванням власних економік. Навіть гроші МВФ, яких так активно добивається наша держава, не вирішать проблему виходу України із кризи і переходу в стадію ефективного розвитку. Безумовно, кошти МВФ дозволять частково стабілізувати фінансову ситуацію, проте це абсолютно не достатня умова для виходу з кризи. Бо, виділяючи кошти для стабілізації, Міжнародний валютний фонд піклується не про оздоровлення української економіки, а насамперед про іноземні фінансові установи, які працюють в нашій країні. Не є таємницею, що національна банківська система майже наполовину належить банківському капіталу, і саме банки з іноземни-

ми інвестиціями потребуватимуть найбільшої фінансової підтримки для повернення найближчим часом сотень мільйонів доларів залучених кредитів.

Як би там не було, а системна криза почалася саме у фінансовій сфері, тому що гроші є еквівалентом наших сьогоднішніх взаємин. І саме у формі наших взаємин потрібно шукати справжню причину кризи. Гроші ми використовуємо як певний еквівалент задоволення. Тобто гроші "прикривають" наші бажання — вони є його зовнішнім представником, показником. Але тільки коли сталася криза, всі побачили, що ми не можемо дати раду власним бажанням.

Особливість кризи в Україні полягає в тому, що наша держава тривалий час прожила у стані споживацької коми. 70 років у складі Радянського Союзу не могли минути безслідно. За цей час (не без допомоги комуністичної влади) у людей склалися хибні уявлення і про ринок, і про базові економічно-фінансові відносини. Звісно, люди звикли до невибагливого та сірого життєвого побуту, але радянська ідеологія лише посилила цей фактор, обмеживши народ у виборі: за часів тотального дефіциту найнеобхідніших продуктів, вузького асортименту продукції легкої промисловості (взяти хоча б одяг) на практиці не існувало такого поняття, як задоволення матеріальних потреб — на це не було ні пропозицій, ні попиту (пересічний громадянин навряд чи зміг би дозволити собі такі покупки). Коли Україна стала незалежною, капіталізм йде в маси, а за одне десятиліття починається стрімке зростання добробуту населення. І який же наслідок? Люди дають волю всім тим почуттям, які роками пригнічував СРСР. Споживчий бум стає чи не основою економіки — бо власні кошти народ починає бездумно витрачати, мабуть, так швидко, як і заробляє їх. Ключова фраза такого споживання: "якщо є у сусіда — то чим я гірший?".

Саме відсутність культури споживання, на нашу думку, довела фінансові відносини до абсурду: банки роздавали кошти наліво і направо, а слово "кредит" стало чи не чарівною паличкою-рятівницею. Позику можна було отримати навіть для найдрібніших покупок, без довідок про доходи. А зараз кредит — це слово, що наводить жах на тисячі українських сімей. Тому банки тепер повинні закрити скриньку Пандори, яку самі ж відкрили, спекулюючи на пострадянській психології людей.

Завдяки своєму бажанню, цій силі прогресу, ми вийшли на сучасний рівень розвитку, пройшовши всі суспільні формації від первісно-общинної до соціалістичної. І перебуваючи на новому рівні, ми зрозуміли, що почалася виявлятися наша залежність один від одного — глобалізація. Вона настільки пронизує світ, що падіння одного банку викликає реакцію карткового будиночка. Та якщо падіння одного — це падіння всіх, може є і зворотний механізм?

У кінофільмах є такі моменти, коли не знаєш, як розвиватиметься сюжет. Обставини можуть раптово змінитися і в долі героя відбудеться крутий поворот, причому невідомо, який саме. Так, в американському фільмі "Ефект метелика" герой Еван зміг повернутися до початку свого життя, у лоно матері. Проте в реальності наш розвиток просувається тільки в одному напрямі — бажання постійно збільшуються.

Зростання проблемних кредитів на іпотечному ринку США зумовило зростання вартості позик і обмеження доступу до зовнішніх кредитних ресурсів багатьом країнам, в тому числі Україні. У зв'язку з цим українські позичальники потребують підтримки держави, оскільки вони зазнають труднощів із рефінансуванням своїх кредитних зобов'язань на зовнішніх ринках.

Криза неодмінно призведе до змін у структурі української економіки. Сьогоднішні умови її розвитку значно відрізняються від тих, які існували у 1998 році, коли Україна також зазнала впливу потужної світової фінансової кризи. Проте стійкість національної системи економіки до фінансових ризиків відтоді відчутно погіршилася, внаслідок зростання боргів корпоративного сектору, він став більшою мірою залежати від зовнішнього фінансування.

Є підстави вважати, що фінансова криза — це в першу чергу криза влади, наслідок неадекватності і неефективності державного управління. В Україні кризові явища розвиваються не так за рахунок зовнішніх, як внутрішніх причин (значне зростання об'ємів зовнішньої заборгованості приватного сектора — до 100 млрд доларів — в результаті високих темпів кредитування із залученням кредитних ресурсів за межами країни), які є серйозною загрозою дестабілізації курсу гривні у зв'язку з необхідністю погашення великих об'ємів короткострокового боргу; невиправдано високий рівень долара і значні зобов'язання банків в іноземній валюті; виникнення дисбалансу між попитом і пропозицією іноземної валюти на міжбанківському ринку зумовило зниження курсу гривні; неконтрольоване зростання імпорту до України, у зв'язку з чим негативний баланс зовнішньої торгівлі досяг 12,5 млрд доларів; розгортання кризи ліквідності в банківській системі України; зростання недовіри інвесторів до української фінансової системи, що зумовило вивезення капіталу і згортання інвестицій, відсутність сприятливих умов для зростання ділової активності і розвитку підприємництва).

Варто звернути увагу на відсутність довгострокової конкурентної стратегії України. Про можливість виникнення кризи попереджали провідні економісти країни упродовж останніх років. Однак конкурентна стратегія не була вироблена, що не дало змоги належно підготуватися до сьогоднішньої ситуації.

Крім банківського сектору, світова фінансова криза вплинула на будівельну галузь України. Насамперед через значні зміни в умовах іпотечного кредитування (підвищення ставок та посилення вимог до позичальника) більшість потенційних покупців не змогли отримати іпотечний кредит, значна частина з них вирішила почекати, доки іпотечна криза в Україні знизить ціни на житло.

Говорячи про рушійні сили вибуху української кризи, не можна обійти увагою ситуацію з енергоносіями — нафтою та газом — адже українська економіка безпосередньо залежить від їх вартості. Зростання цін на нафту призвело до підвищення цін на паливно-мастильні матеріали, а отже, до подорожчання вартості транспортних послуг, що позначиться на ціні врожаю і підвищить ціни на продукти харчування. Крім того, підвищення світових цін на нафту призвело до зростання загальносвітового рівня інфляції, а отже, до збільшення закупівельних цін на всі імпортовані товари. Ціну природного газу (інший ключовий енергоресурс для економіки України) Російська Федерація (основний імпортер цього ресурсу в Україну) встановлює залежно від ціни на нафту, тому зростання ціни на газ призвело до збільшення вартості української експортної продукції (чорні та кольорові метали, продукція хімічної промисловості); подорожчання комунальних послуг. Зростання цін на експортну продукцію погіршило її конкурентоздатність на зовнішніх ринках, а отже зменшило надходження до держбюджету.

Затягування ситуації з вирішенням основних конфліктів в українській політиці, економіці, соціумі забирає останній запас стійкості в країні. І все ж ми поки-що маємо шанс, який необхідно використати тут і зараз. Інакше Україна перетвориться на ще одну сіру зону, яка буде агонізувати до повної катастрофи.

З урахуванням розвитку світової кризи і уряд, і Національний банк вжили низку заходів, які дозволять зменшити ризик істотного впливу: це і пакет антиінфляційних заходів, і заходи з підвищення стійкості банківської системи, і комплекс заходів з мінімізації впливу проявів світової фінансової кризи на економіку України тощо.

Крім того, певним страховим полісом для України стане Євро-2012. Якщо запланований комплекс робіт буде виконано, ми гарантовано матимемо значний приплив капіталу каналами прямих іноземних інвестицій, середньо- та довгострокових кредитів. Адже така подія у світовому масштабі розглядається інвесторами як іміджева з невисоким рівнем розвитку фінансування. Однак, як кажуть, сподівайся на краще, але будь готовим до гіршого. Наявні загрози потребують і від влади, і від підприємців певної реакції та прийняття додаткових запобіжних заходів.

Уряд не повинен допустити обвалу цін на зерно нового врожаю через закупівлі Аграрним фондом, сільгоспвиробники повинні отрима-

ти достатні ресурси для проведення всього комплексу посівних робіт. Також важливо передбачити створення Стабілізаційного фонду, кошти якого спрямовуватимуться на забезпечення всіх гарантійних зобов'язань держави, що посилить довіру до намірів уряду проводити виважену та збалансовану державну політику.

В умовах фінансової кризи стратегічним напрямком діяльності уряду є стимулювання інвестицій у реальний сектор національної економіки. Для цього, крім активної реалізації проектів Євро-2012, необхідно розблокувати приватизаційні процеси. Тут без допомоги Верховної Ради не обійтися, адже необхідно терміново прийняти Державну програму приватизації. Також потрібно ухвалити низку законопроектів, розроблених урядом і спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості України.

З огляду на обмеженість внутрішніх фінансових ресурсів в умовах погіршення доступу до зовнішніх кредитів підприємці повинні зробити нелегкий вибір: зупинити виробництво і втратити ринки, тримаючи високі ціни в розрахунку на тимчасові труднощі, або знизити ціни, тим самим відновивши попит на свою продукцію і зберігши споживача. Уряд у цьому плані може взяти на себе зобов'язання провести консультації щодо підписання меморандумів з інвесторами, представниками великого бізнесу про зниження цін на товари та послуги.

Лише спільна робота уряду та Нацбанку, підтримана Верховною Радою і безпосередньо бізнесом дозволить успішно пройти тест на зрілість української економіки в умовах світової фінансової кризи. Щоб перейти на новий рівень, потрібно стати інтегральною частиною природи, єдиною, гармонійною, цілісною. І між собою діяти як єдина система. Бо вихід на новий рівень — це не кінець розвитку, а початок його нового етапу, перехід на наступний рівень, де відкриваються такі можливості, про які ми і не підозрюємо. Криза — це не безвихідь, а стимул для побудови нових взаємин.

*Світлана Коломісць, студентка Національного Аграрного
Університету України*

НБ ПНУС

766495

Підписано до руку 4 травня 2009
Формат 60x84/16. Гарнітура NEWTON
Тираж 1000 прим. Зам. 2\04
ФОП Рибчинський Є.В.